

(శ్రీ)

1012

సీ తా మ నో హ ర ము.

సంగీత ప్రతిభా గానము

కాశినాథుని వీరమల్లయారాధ్యునిచే

కృ. 27

వ. 23

[వా యఁ బ డి

కృ. రా వేంకటరత్నముచే

బ్ర క టిం పఁ బ డి యె.

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు.

రామమోహన ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

వ-117

1916

All rights Reserved]

[వెల రు 0-8-0

1612
21/1/22

గి. శివ బయ్య గారు
దేవరాయల ఆలయమునకు
మునకు బహుళముగా యిచ్చినది.

రామాయణము ౧/౧/౧౯౨౨.

ఈ ప్రహసనమునందలి కథ కేవలము కల్పితమగుటచేత నీ గ్రంథము చదువరుల కెట్లు రుచించునో తెలియరాకున్నది దీనిని రంగస్థలమునందు బ్రదర్శించుటకుఁగూడ నుపయోగించుకొనవచ్చును. ఈ గ్రంథమునందలి నీతి “అడుపిల్లలను యుక్తవయస్సు వచ్చుదనుక నాపి వారివారి మనోభీష్మిత ప్రకారము వరుని విచారించి పెండ్లి సేయవలయు” నని తేలుచున్నది. ఇయ్యది ప్రస్తుత ప్రపంచమునకు మిక్కిలి యుపయోగకారియే యని తలంచెదను. ఈ గ్రంథమును బెజవాడ కాపురస్తులగు సామా భావనారాయణ, ప్రెసిడెంటు, ఆ. సు. సు. కంపెనీ, గారి సహాయప్రోత్సాహములవలన నేను వ్రాసితిని. బెజవాడ గ్రామములోని ఆర్యబాల సుజనమనోరంజనీ సమాజమువారు ప్రేమతో నీ కథను నాటకముగాఁ బ్రదర్శింపచున్నారు నా సాభరణమును శృతిపుటమున దగిలించినట్లు లుండు నేమోయనునది ప్రదర్శనానంతరమునఁ గాని నిర్ణయింపఁజాల. ఏదియెట్లున్నను నీతిదాయక కథాయుక్తమగుట నీ గ్రంథము చదువరులచే బ్రోత్సహింపఁబడు గావుత.

ఇట్లు బంధవిధేయుడు,

కాశినాథుని వీరమల్లయ్య,

(గ్రంథకర్త).

ఇం దు వ చ్చు ప్రా త లు.

:0:

* పు రు షు లు *

1 సూత్రధారుడు	కథనమపువారు
2 వణిక్పతి	కథానాయకతండ్రి
3 సోమయ్య	వణిక్పతి కుమారుడు
4 విదూషకుడు	కథానాయకుని హేతుడు
5 భుజంగరావు	కథానాయకుడు
6 ప్రథమద్వితీయులు	భటులు
7 రాజు	న్యాయాధిపతి
8 డంబాచారి ఉత్తమరావు	వక్తృ
9 రంగిసెట్టి	సాక్షి

శ్రీ లు

1 నటి	కథను నడుపునది
2 కమలాంబ	కథానాయకతల్లి
3 సీతారత్నము	నాయిక
రమణి సువదన	} చెలిమికత్తెలు

(శ్రీ)

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

స్తోత్రామనోహరము.

ప్రథమాంకము.

నాంది

చ॥ వనధిమధించుచోఁ బొడమి పర్వతరాజకుమారి కాతనూ
జాని వశమైన లచ్చని యశోవిధిఁ జేకొనయుద్ధమాడి గె
ల్చినదనుజారి యత్తరిని లీలగ మోహించి యాటఁగాంచి తా
వెనుకొనినట్టి శంకరుఁ డవిఘ్నముగా మిముఁబోఁచుఁగావుతఁ ॥

(నాంద్యంతమున నటీసూత్రధారులు ప్రవేశించుచున్నారు)

నూ—ప్రేయసీ నేడిచోఁగూడిన యీ సభాసదుల మనోభీష్టనూచకం
బగు నాటకంబుఁ బ్రదర్శించుటకై ప్రయత్నించుచున్న నామనంబు
నకుదగినచరిత్రంబు తోఁచకున్నయది దీనినీవును దోడ్పడవలయును

నటి—ఇంతకుమున్ను నేనొక ప్రదర్శనానుకూలంబగు గ్రంథమునుజూచి
తిని. అయ్యది యేతత్పురీజనమనోహ్లాదకంబని తలంచెదను.

నూ—ఏదీ ఆపొత్తమునటుతెమ్ము (తీసికొనిచూచి) దీనినిదివఱకు నేను
నుజదివియఁజెందిని నిక్కముగానిది ప్రస్తుతప్రదర్శనానుకూల మయి
నదియే.

నటి—ఆర్య దీని నెవరు రచించిరో చూడనిండు.

సూ — కవిత్వశైలినిబట్టి తెలిసికోఁ జాలవైతివా? తెల్పెదవినుము.

శా॥ అయ్యాతావులకర్త మైతనదు పద్యశ్రేణిసంధించి నే
ర్పయ్యా రేయనఁగాశినాధకుల దుగ్ధాంభోధిచంద్రుండు లిం
గయ్యారాధ్యసుతుండు సజ్జనగణాహ్లాదుండు నౌ పీఠమ
ల్లయ్యాఖ్యుండురచించెఁ బ్రేక్షకులకుల్లాసంబుఁగల్పింపఁగన్॥

నటి — ఇది నాటకలక్షణానుసారముగనున్నదా?

సూ — ఇప్పటి నాటకాదుల కాపట్టపులులేవు. ఇంక నాలస్యముచేయుక
బుతువణకనము గావింపుము ప్రదర్శన మారంభింతము.

నటి — ఏబుతువునాశ్రయించి పాడవలయును?

సూ — సర్వజనామోదకరంబగు నీవసంతమునుగూర్చియే. ఇటువినుము.

చ॥ తనమదికింపు కాని పతిఁదండ్రుఁ ధింపఁగ నెంచుచోమనం
బునదిగులాంది పుష్పవనమున్ దరిచేరెడు కన్యకాతత్త్వి
గనుఁగొనిపిల్చుటోయనెడు కైవడిఁగోవెల లాచ్ఛచుండఁ గో
యని బదులాడుమానినుల శాశ్వత మొక్కవసంతకాలమే॥

నటి — నిజసుతామణులకయిష్టుడగు పతినివిధించు జనకులెంత మూఢ
చిత్తులు!

(తేటలో) ఎవరాయాక్షేపించుచున్నవాడు?

సూ — చెలీ! తననెత్తిపొడుపుగా మాటలాడితిమని చీదరించుకొనుచు
వణిక్పతి వచ్చుచున్నాఁడు మనముపోవుదమురమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సీ తా మ నో హ ర ము.

~~~~~

ప్ర థ మా ం క ము.

(వణిక్పతియను నొకచ్ఛద్ధుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వణి—ఆ! ఎవరు నన్నా జేపించువది. అవును ఆజేపించకేమిజగమును
మూయుటకు మూకుడుడునా? లేకలేక యీశ్వద్ధాప్యమునఁగలిగిన
నాసంతానములో నొకరి కేనియుఁ గార్యకరములఁ జేయనైతి. అం
దులో నాప్రథమకుమార్తెకు,

ఉ॥ పెండిలియీడువచ్చినను పెండిలి సేయకయుంటి, రేపటె
ల్లండివయోభవంబయిన లోకము నింద్యము సేతురింటిలోఁ
గొండొక కారణంబునను గూతురుదల్లియు నిష్టసిద్ధమై
యుండిన యట్టమేనరిక మొల్లరుకార్యమడెట్లుసాగునో॥

నాతోఁబుట్టువు తనకుమాదునకు నాబిడ్డనిచ్చి వివాహముసే
యుమనియు లేకున్నచునసంబంధమింతటితో నంతరించిపోవుననియుఁ
పలుమారులు నాతోఁజెప్పకొని కంటఁదడిపెట్టుకొనుటనుజూచి వారిపే
దరికమును గుఱ్ఱవాని విరూపమాంద్యగుణములును విచారింపకయే నే
నంగీకరింతునని మాయాఁడువారనన్ను మందలింపఁ బ్రయత్నించు
చుండిరి.

తే॥ గీ॥ తెలివిగలయట్టివాఁడైన తెల్విహీనుఁ
డయినకునల్లునకొసంగు న్యాయమొకటి
మొదటిచుండియు కులమందు ముఖ్యమయ్యె
దానినేడెట్లుతప్పింతు ధనముకొఱకు॥

పోనిమ్ము. ఎటులయిన స్వతంత్రించిచేయుదమన్నను,

తే॥ గీ॥ ఆడువారలమాటల నవలఁబెట్టి
పనులు నెరవేర్చు శక్తి మావర్ణమునకు
సాగ నేరదుకాని యీ సమయమందు
నాకుతప్పకవచ్చె కన్యకనుగూర్చి॥

ఏమి సేయుటకును దరియు తెచ్చును తోచకున్నయది. ఇచ్చిననిం
టిలోనిపోరుఘనమగును. ఈకున్నమత్సరహోదరి కంటసీరు బెట్టుకొనును
ఉపరిపరమార్థహానియు సంభవించును

ఉ॥ ఐననుబిల్చి నానుదతికంతయు జెప్పి మనంబుద్రోప్పి సం
ధానము సేయ గావలయు దైవముకూడననుగ్రహించి నా
చాసనుదానొడంపఱచి నర్పవిధంబుల మేనయల్లుడే
దీనినిబెండ్లియాడుటకు దివ్యముహూర్తముగూర్పమేలగుక.

(తీరిగిచూచి) అదిగో ! అనుకొనునప్పటికే నాభార్యకూడనిటు
వచ్చున్నది. కొంచెము నెమ్మదిగా జెప్పినచో వినకమానునా? మేనల్లు
నకు పిల్లనిచ్చు వారికి పుణ్యలోకగతులు గలుగునందుగు భూమియందుఁ
బుట్టినపిమ్మట పుణ్యలోకగతులకుఁ బ్రయత్నింపనివారుందురా? కావు
నఁ దప్పకయొప్పుకొనుననితోఁ చెడితి.

(వణిక్పతిభార్యయగు కమలాంబప్రవేశించుచున్నది)

మ — (ప్రవేశించితనలో) నామోహనాంగుని ముఖారవిందము దీర్ఘా
లోచనభావమునుబొడసూపుచున్నది. దేనినిఁగూర్చియోయుండునో.
ఏముండఁగలదు. కుష్టువానివివాహముచుగూర్చియే చింతించుచుం
డబోలు అయినను గనుఁగొందము (సమీపించిప్రకాశముగా) నా
ధా! మీరేదియోగాథాలోచన సేయుచున్నట్లు ముఖభావము తె
ల్పుచున్నది. నేను వినఁదగియుంటినేని నెలవిండు.

వణి — (తనలో) అడిగినప్పుడేజెప్పినచో సంగీకరించునేమో! (ప్రకాశ
ముగా) ఏమియునులేదు నీకుఁ దెలియనిదేమున్నది.

కమ — విస్పష్టముగాఁ జెప్పనిదే తెలిసికొనఁజాలునంత తెలివిగాకులేదని మీరుమాత్రమేఁజూరారా?

వణి — నీచమత్కారవచనములకేమిలే. అయినచుడెల్పెదను వినుము.

మ॥ చెలియా! పుత్రికిఁ బెండ్లియీడగుట నీచేతంబెఱుంగుకదా యలివేణి! మనమేనయల్లునకునీయక సౌఖ్యముఁజెందు సల్లలితుండాతఁడు వానికిచ్చినచు నుల్లంబారఁగా సౌఖ్యముల్ తలిదండుగిల్లని పుణ్యలోకమున నిత్యశ్రేయముల్గాంచెడిక.

కమ — (తనలో) ఈయన గారికి మొదటనుండియు నీవివాహవిషయా లొచనయే. శరీరదౌర్బల్యము కూడ సంభవింపజేసినది పోనీమ్ము. మేనల్లునకిచ్చుట కంగీకరింతమన్న వారిస్థితిగతులు కన్నులారఁజూచుచు నిష్కారణము పిల్లగొంతుకోయుటకు నామనమియ్యకొనకుండె ఈసంగతి చెప్పిన నిప్పటియీయన మనోవ్యధమతింత వృద్ధికాఁగలదు ఏమేనియగుఁగాక (ప్రకాశముగా) మనోనాయకా! మీరు చెప్పినమాట వాస్తవమే ఏదేనిదగు సంబంధముచూచుకొని శీఘ్రముగా వివాహము సేయుట యత్యవశ్యకము. జాగు చేసిన సాటివాదిలోఁ దలవంపులు ఘటిల్లును.

వణి — (తనలో) మేనరికమిచ్చుట కిష్టములేదనుచూటమిక్కిలి గంభీరముగా వెలిఁబుచ్చినదే! వాగ్గుంభనకు స్త్రీజనములే ప్రథమగణ్యాలు (ప్రకాశముగా) తగినసంబంధము కుదిరియేయున్నదికదా!

కమ — ఏదీ?

వణి — మేనరికము.

కమ — మేనరికమా? తగినసంబంధమే ఇదియొకటియేనా? యింకేదైన నాలోచించియుంటిరా?

వణి — నాయభిప్రాయము గట్టిగా వానికివలయుననియే.

తే॥ గీ॥ నీయభిప్రాయమునుజెప్పు నీరజాక్షి
జాగు సేయుటమనకు గర్జంబుకాదు

అనతికాలంబునను వివాహంబునేయ
వలయు నీడునచ్చినపిల్ల నిలుపఁదగదు॥

కమ— వారిదరిద్రదేవత మనయమ్మాయి నెత్తినఁగూడఁ దాండవమా
దుచుఁ గూటికిగుడ్డకు మొగమువాయు నట్లొనరింపనలయునని
యా మీయభిప్రాయము. బాగుగ నేయన్నది.

వణి— ఆ! నీమాటలకేమిలే,

తే॥ గీ॥ ద్రవ్యమునకేమి మనకున్న దానిలోనె
వారుకూడనుదినుచుండు) వలయునేనిఁ.
దోడబుట్టిన దానిని దుఖింపెట్టి
పరులకిచ్చిన ఫలమేమి జంకజాక్షి.

కమ— తోడబుట్టినదాని దుఖిము తీర్చుటకుఁ గడుపునఁ బుట్టినదాని
ని వంతఁగుడిపెదరా యేమి? ముందాలోచనలేక మీతండ్రిగారు
మీతోబుట్టువును బేదలకిచ్చుటచేతనేకదా యాపె విచారమును
మీరు తీర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుట సంభవించినది. మీరునువట్టిపని
యేకావించి ముక్కుపచ్చలారని మన చిన్నికుమారునకు నిట్టికష్ట
ములే కల్పించెదరు కాబోలు ఇది నాకిష్టములేదు మఱియొక సం
బంధము చూడఁడు.

వణి— బాగుగాఁ జెప్పితివి దానిభారము మనమేమిమోయచున్నాము?
దానికొమరుఁడు మాత్రము మన పిల్లలయట్టివాఁడు కాడా? వాని
కార్యకరముల విషయమై మనమాలోచించుట తప్పిదమా?

కమ— తప్పితమే అన్నవస్త్రములకు లేక యల్లాడువాని మెడకొక గు
దియబండ కిట్టినట్లు భార్యాపోష్యమునుగూడ నొప్పగించుట యు
చితమా.

వణి— నీయుక్తి నాకంత సమంజసముగాఁ గన్పట్టుటలేదు భార్యనుబో
షించుకొనఁజాలని యంతయసమర్థులుందురా? ఏమైనను సరే యీ
చిన్నదానిని వాసికేయిచ్చి పెండ్లిచేసెదను.

కమ— అట్లునేయుటవలని నష్టము నాకొకటియుఁ మీకొకటియు గాఁ

దు. ఉభయములకును సమానమే ఈ సంబంధమును జేసికొనుట
యందు మనవిల్లదానికిఁగూడ బాత్తుగా నిష్టములేదు. అననుకూల
దాంపత్యమువలన ముప్పును నప్రతిష్టయుగూడ సంప్రాప్తము కాగ
లదు. ఈదువచ్చినవిల్ల కయిష్టుడగు వరునినంటగట్టుటయచితంబుకా
దు. విల్లదానినిఁ బిలిచిమీరును గనుఁగొనుఁడు. ఈచుట్టరికిము కూ
డదని మనసోముఁడుకూడ పలుమారులు ముచ్చటించి యున్నాఁడు.
వణి— నీమాటలునాకుఁ గడునాశ్చర్యమును బుట్టించుచున్నవి.

తే॥ గీ॥ లోకమందున నెవరేని నీకునిష్ట

మా యటంచును బిల్లలనడిగి పెండ్లి

సేయవిధమున గంటిమే చిటుతగటిత

లరయనేర్తురె నిజమనోహరుల నెపుడు॥

కమ— ఇంటిలోఁ దల్లిపిల్లల కెవరికిని నిష్టములేనపుడు పరమస్వతం
తులముగ దాయని మీయిచ్చవచ్చినట్లు గొంతును గోయ నెంచుట
మీకుమాత్రము మహాగౌరవము కాబోలును! కడుపునఁ బుట్టిన
పిల్లల సేమమారయనివారు లోకములో మీరుతప్ప యింకెవరును
గానఁబడరు.

వణి— (తనలో) ఈమెకు నిజముగా కోపమువచ్చినట్లున్నది. పాపము!
యీ పెచ్చెప్పెడిమాటలన్నియు సహేతుకములుగా నున్నను పరమా
ర్థమిది సంభవించునేమోయను భయముచేతను జెలియలిపై బ్రే
మచేతను నామనసున జొరకున్నయవి కావున సామవచనంబులచేత
నే ఈచాననొప్పించి కార్యముసానుకూలపరచెద (ప్రకాశముగా)
ఒకాంతామణి! నీవును దెలియని మూఢురాలివలె గోపించెద
వేమో? ఇటువినుము.

చ॥ ఘనతరపాపహేతుకము గాదిలియల్లునకీయకుండ నే
ధనికునకోయొసంగుటది తద్దయనక్రమకార్యమందును
వనరుహపత్రనేత్ర పెకవారలకిచ్చిన నేమిలాభ మ
ల్లునకునొసంగుటేజగతిలో ఘనకార్యము మానినీమణి॥

కాపున,

తే॥ గీ॥ కుఱ్ఱవానినిఁగూడను గొంఱయడిగి
కార్యసిశ్చయమును సేయఁ గడఁగవలయు
నెన్ని కార్యములున్నను సన్నతాంగి
వానిబిలిపింపుమిపుడు సత్వరముగాను॥

కమ— ఈగొడవనా కేల? నేన బోయి పిల్లవానినిఁబంపెదను మీరిరు
వురు నాలోచించి కార్యసిశ్చయము జేసికొనుఁడు.

వణి—మంచిది నీవట్లు సేయుము

కమ—(నిష్క్రమించుచున్నది)

వణి— ఈబాంధవ్యమునుగూర్చి వీరికింత పట్టుదలతగునా? పేదలసిక
దా వీరు సెప్పెడి యభ్యంతరము కలిమిలేములు కాపురము సేయు
నా? బండులోడలునుగావచ్చు నోడలుబండ్లునుగావచ్చును ఇదికాక
కురీపియందు రేమో, యాసంశయమును దీర్చుటకు వాఁడౌషధము
సేవించుచు సేయున్నాఁడు కదా! అయిననుగుఱ్ఱవాఁడేమి నెప్పునో
కనుఁగొందము (తిరిగిచూచి) అడుగోవచ్చుచున్నాఁడు.

(సోముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సోము—(ప్రవేశించి) తండ్రినమస్కారము నన్నేటికేబిలిపించితిరి?

వణి— నాయనారమ్ము కూరుచుండుము నీతోనొక్కవిషయంబున నా
లోచించుటకునై పిలిచితిని సావధానముగా వినుము.

సోము—(తనలో) మాతల్లిగారు నాతోనంతయుఁ జెప్పియేపంపినదికదా
ఆవిషయము కే మరలముచ్చటించును యీసందర్భములో నమ్మ
గారి యభిప్రాయమే నమంజనముగానున్నది. అయినను దండ్రిగా
రేమి చెప్పుదురోగనుగొందము. (ప్రకాశముగా) జనకాసెలవిండు.

వణి—(తనలో) వీరికంతయుఁ తల్లిమారిపోసియే యుండును అయినను
జెప్పిచూతము (ప్రకాశముగా)

మ॥ తనయా నీదుపహారదరీమణిని సీతారత్నము బావరా
మునకు నేర్పడక నొసంగి పెండ్లిసలుపన్ మోదంబుగల్గెన్మదిన్

మనమారీతిని సంప్రతించుటకు మీమాతన్నిను బిల్చితీ

జనుమాగఁబును నిశ్చయింపుము కులాచారంబునోకుండఁగఁ॥

సోము—(తనలో) విన్నదానికంటె నధికమగు సంగతు లేవియును లేవు ఈయనకు మేనల్లునకే యీవలెనన్న పట్టుదలయేల కలగినదో తోచకున్నది ఇట్లునిచూచెదను (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ తండ్రినియమించు విధినన్యథాకరింపఁ

దప్పటంచును దెలిసియఁ జెప్పుచుంటి

నీడువచ్చినపిల్లల యిష్టవిధిని

జరుపఁబూనుట కజఁబు జనకమనకు॥

వణి— (తనలో) అహా అనుకొనినంతయు జరిగినది తనయిష్టమునంతయు వీరిఁగూడ నూరిపోసియేపంపినది యించుకొరపగించి చూచెదను. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఓరిమూఘుఁడమితిమీరి నోరికెల్లు

వచ్చనట్లాడుచుంటివా భయమువిడిచి

సంప్రతింపుగ నడిగినఁజలముమిగిలి

యడ్డదిడ్డంబులాడెదవా ఖలుగడ॥

సోము—(తనలో) అయ్యోనాజనకుఁడు నన్ననిష్కారణముగఁగోపగింపబూనినాఁడే యీయసగారిపద్ధతి నాకుఁ దెలిసినప్పటి నుండియు నింతే తాఁబట్టినకుందేటికి మూడేకాళ్ళనుటయే కాని యాలోచనయెంతమాత్రమును లేదు. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ కోపగింపకుమయ్యనేఁ కుట్టదాని

నడిగివచియింతునింకొక్క యామమునకు

జనకయాలోనవేఱొక్క పనినిఁజూచు

కొనుదుతొందర పడఁగార్థమునకుమేలే॥

వణి— (కోపముతో) కుట్టవానినడిగిన విమ్మటఁ జెప్పెదవా నీయిష్టమును నీవారి యిష్టమును లేనిచో ననీకార్యమును నేయఁజాలనేమి? ఏలిని యడిగితినికదాయని విట్టవీగుచున్నాడు కాఁబోలును కానిం

దు. మీర లెట్లడ్డగలరో చూచెదనుగాక.

సోము- (తనలో) అయ్యోయీయనకీ దురాగ్రహమేలాకోముందు వెనుకల నించుకయు నాలోచింపకున్నాడే యెట్లగుగాక (ప్రకాశముగా) తండ్రిమీ ప్రయత్నమును గాదనఁజాలువారెవరు? ఇండ్లియైనపిమ్మట యావజ్జీవమును మగనిదాస్యములో నుండవలసినదికనుక నాసహోదరి యభిమతమును గూడఁజెలిసికొని వచ్చియింతునంటిని యిందేమి తప్పిదమున్నది.

వణి—తప్పిదమేమియును లేదు లేమ్ము.

క॥ ఏమైనను మేనల్లున

కీమగువనునీయ నిశ్చయించితిమిహృ

భామానుణి యొప్పునటుల్

సామంబునఁ జెప్పిరండు చయ్యననటకు॥

సోము-మీరునిశ్చయించిన పిమ్మట నేనడిగి చెప్పవలసిన దేముందును. చెప్పినదానిని సరియయిన యాలోచనలోఁజెట్టినపుడు నేనేమి నేయగలను. అననుకూల దాంపత్యము కులమును జెడఁగొట్టుననుట మీరెఱుంగనిదికాదు. తక్కినకులములమాట యెట్లున్నను మనకులపువ నితలలో నేకారణముచేతనేమి చెడునడవడికలవారరుదుఅట్టియెడ,

క॥ అరసియు నరయకయీగతి

జిఱుతఁపుఁ బంతిమనకూని సెట్టికొలమ్ము

జెఱుపఁదలంచుట తగవే

గఱితలసాహసముచేటు కల్పింపదొడ్డ॥

వణి—నీమాత్రము నాకాలోచన లేకపోలేదు తెలిసియుఁ దెలియని నీప్రసంగమును విస్తరింపకము నేను గార్యాంతరమునకుఁ బోయి నచ్చునప్పటికి యంతయును సిద్ధముచేసి యుంచుము. రేపటియస్తమి బుధవారమునాడు మంచిసుమహూర్తము కలదని మనపు రోహితుఁడు నాతోఁ జెప్పియున్నాఁడు విచారించి వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సోము—అకటా పూర్వకాలపు హింమామతోద్ధారకులు బాల్యవివాహములును వధూవరుల యిర్వరి యిష్టమును విచారించక తలదండుల యిష్టానుసారము గావించు వివాహములును జేయవచ్చునని నియమించుట ప్రస్తుతకాలమునకు మిక్కిల విపరీతమయి పరిణమించినది. అట్లుజరుపుచుండుట చేత నేకదా,

చ॥ సరసిజనేత్రులందు వ్యభిచారము హెచ్చె తటస్థమైనచో
పరులను గాసివెట్టె బలవన్మరణంబులఁ గాంచగల్గు ని
ర్వరకు నయిష్టమైనపుడు భూమినివింతలు పుట్టుటన్న న
చ్చెరువగు నే గ్రహింపకిటు శీలముబాపుట యుక్తమానోకో॥

అయినను జిన్నవాడనగు నేనేమిసేయఁగలను నిష్కారణముగా నాతండ్రిగారు నన్ననాదరముచేసి యుండిరి. ఇప్పటికయినను పెద్దలందరు నొక్కచూట నచుకొని ప్రస్తుతప్రపంచస్థితికిఁ దగినట్లు నివాహములు గావించినచో నెంతబాగుగానుండును (తిరిగిచూచి) అనుగొమాయమ్మయు నాసహోదరియు నిటువచ్చుచున్నారు. ఏమాలొచించుకొనిరో తెలిసికొని యెదను.

(కమలాంబయు నాపెకూతురు సీతారత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.)

సోము—అమ్మా నాన్న గారు కొండొక కార్యమునకయి యవలకుఁబోయినారు తానుతిరిగివచ్చునప్పటికి మనమువ్వరము నాలోచించి ఆయన యిష్టానుసారముగాజరుపుటకు సిద్ధముగానుండవలయునట అమ్మయితో నిదియంతయుఁ జెప్పితివా?

కమ—ఆ! నేను చెప్పడమయినది. నీవుకూడచెప్పి లేదనిపించుకొనుము.

సోము—(తనలో) జనకునాజ్ఞ నిర్వహించక తప్పదుగదా నావిధిప్రకారము నేను చెప్పిచూచెదను. (ప్రకాశముగా)

కమాచిరాగము—ఆటతాళము.

(బాలరావేమట్టు)

చాననిన్ను మేనబావకు సలలితంబుగ పెండ్లిసేయఁగ.

జనకుమనమున నిశ్చయించెను సమ్మతించువె చెలియలా॥

చాన

నీత — అన్న నన్ను ఖన్న జేయగఁగన్న తండ్రికి గలిగెగా!

ఇన్ని యేటికినన్న తని కీచున్న మడినెద విన్నవింపుము॥

అన్న

సోము — ఎవరు నెప్పిన చెవినిఁ బెట్టడు మువతినీద గుకర్మవశమున

నవసరంబుగ నెవియుఁజూడక కువలయాక్షి రొక్కోప మొందుచు

నీత — ముందు వెనుకలజూడ నెంచకఁమందుఁడై నవానికి నొసంగిన!

నెందునో యే వేళనో నాయందు శేఖరలోక మేగెద॥

అన్న

సోము — జనకునానతిమీరఁబో ఈ మువనితదుగఁ తిగలెడుకా!

జనన మొందగఁ జేయు వేళను వనజ నేత్రుడు వ్రాము రీతిని॥ చాన

నీత — విధివశంబునఁ బృథివిలోబడి యధమవిధమును గూర్చిచింతిల!

వృధయ కాకెటు మనలకుమనోరథముతీరును సోదరా॥

అన్న

సోము — (తనలో) అకటా! ఈపెమనోనిశ్చయము కడులెస్సగానున్నదే!

నాతండ్రి గారికిని నాచెలియలికినిఁగల పరస్పర భేదాభిప్రాయములను

బట్టచూడ దురంతమగునొకయల్లరిపుట్టిననితోఁచుచున్నది. నాశక్తి

కొలఁదిని ప్రయత్నించి యీమెయొక్కయభిప్రాయమునుఁ మార్చ

జూచెదను (ప్రకాశముగా) అమ్మాయి (జతిమూలుటనభినయించుచు)

తే॥గీ॥ ఆడువారికిస్వాతంత్ర్యమన్నమాట

సున్నయనినీవెరుంగవే చిన్ని చెల్లి

తండ్రిమాటనుమీరుట తగవుకాదు

చదువుకొన్నట్టినీబోటి నుదతికెపుడు॥

నీత — అన్నా! నీవుకూడనిష్కారణముగా నన్నుకోపగింపనెంచితివా?

చ॥ పనితకుఁబుట్టువాదిపడివత్పరముల్బయి మీరుదాఁక త

జననికీఁదండ్రికిఁస్వదేకుచందముపై మృతినొందుదాఁక భ

ర్తనుమతిపుత్రులకానినఁదద్దయుభీతిలుచుండుచందముక

వనజభవుండువ్రాముటది పాక్షికవృత్తియకాకన్యాయమే॥

కన్నతలిదండ్రులుగాని చేసికొనినభర్తగాని కడుపునపుట్టినబిడ్డ

లుగాని యాఁడుదానికేడుగడగానుండి వారికనుకూలమగు విషయము

లనన్నిటినిచారించి నెఱువ్వవేరనియేకదా స్త్రీలకస్వాతంత్ర్యమును నియ

మించినది. తద్భిన్నాచరణులైన జననీజనక భర్తృపుత్రాదులకు
కాంతాజనములు మాత్రమేలలోబడవలయును ?

సోము — అమ్మాయి ! తండ్రిగారుమాత్రము నీకేమియపకారముచేయ
బూనినారు ? నిష్కారణముగ నేలతర్కించెదవు.

సీతా — అన్నా ? ఇంకేమిచేయవలయును. ఇట్టి ప్రయత్నములు చేతనే
కదా లోకలోముగొని స్త్రీసంఘములో ననేకులకు దుర్వారముగు
దుర్గతులు సంభవించుచున్నవి.

సోము — ఎందువలన ?

సీతా — ఎందువల్లననియా ? ఇటువినుము.

తే॥ గీ॥ మగువకిష్టంబు లేనట్టి మగఁడెచ్చి
పెండ్లి నేయుటచేతనే బిసరుహాత్ము
లందుఁ బెక్కుగుగుణహీనలగుచు వ్యభిచ
రించి శీలంబు పాడొనరించుచుండురే॥

శా॥ ఈడుక జోడయి యొండొరుల్ వలచి న్నే హేచ్ఛకవివాహంబునై
కూడుక గుడ్డకు లోపముండక మహాగోప్యంబుగా దంపతుల్
కీడకసల్పుచు గాఢమావలపునక రేలుగబవల్పుచ్చుచో
బాడుంబుద్ధులు పుట్టునేపడతు లవ్యక్తంబుగానుండురే॥

ఆడుపిల్లలబాధ్యత వహించినప్పుడు జననీజనకు లివియన్నియు
స్వయముగా నాలోచించుటే విధ్యుక్తము కానిచో వారినిర్నయము
లు పుత్రికలచే నెట్లంగీకరింపఁబడును.

కమ — నాముద్దుపట్టి ! నీమురిపెమును జెల్లించుటకేగదా నీతండ్రిగారి
ప్రయత్నమునకు, బూనియున్నది. నీమంచిచెడుగుల నాయనమా
త్రము విచారింపకుందురా.

సీతా — (తనలో) తండ్రిగారొనర్పఁబూనినది తనకయిష్టమైనచు భర్తృ
తిరస్కారమునకు వెరచి పైకూరకిట్లనుచున్నది. (ప్రకాశముగా.)

శా॥ అమ్మా మీసుతవిన్నపంబొకటి న్యాయంబైన సమ్బద్ధిజే
కొమ్మా నుండరవిగ్రహుండగుచు నాకుం జోడునొవానికి

విమ్బా మేనరికంబటంచునను నట్టేటం బడన్ద్రోయమో
దమ్మనాకు నుభోదచుమ్మనకుఁ గాదా పెండ్లిగావించుటల్ ||

తే॥ గీ॥ అమ్మ నవమాసములుమోసి నట్టినీవు
దయను విడనాడినావె నాతండ్రివలెనె
మీకు నిర్వరకునుగాని నాకుభూమి
పైన మనియున్ననొక్కొంత ఫలముగలదె॥

క॥ ఆజన్మాంతమువతి కే
యోజన్దగు సేనసేతు నొల్లమికతనన్
నాజన్మంబిటు దుఃఖిపుఁ
భాజనముగ సేయమీకుఁ బాపముగాదె॥

(బేళాగ్ రాగము - ఏకతాళము.)

(భూపతిమాపరితాపముదీరిచి మట్టు)

సోమ — సోదరినీ దగు వాదములనువిడిచి సోదరమునసమ్మోదముగనుమా
కాదననీకేదయినా! రాదగులాభము కనఁబడఁజాలదు॥ సో॥—

నీతా — ఏటికిబూటకీ మీగతచేసెదు! తేటతెల్లముగఁ దెలిసియుమో
మోటమునన్! మాటవినన్! జేటగుసోదర చెప్పకుమీయెడ॥ నే॥

సో — ఈయెడనాయన చేయుటమానదు! చేయుచుసాయము చెల్లదునుమ్మీ
దాయలలో హేయముగాదా! యోచెల్లెలతప్పకవినుమా॥

నీ — అనయమువనితలకనపాయమ్మగు! పసిబూనుటయేఘనమగుఁగాకెటు
తనదగువర్తనమునుమా! ననిచోఁగాదగుపనిచూచెదపై॥

వణి — (ప్రవేశించి తనలో) ఓహో మానీతారత్నముమాటలు బహు
కఠినముగానున్నవే. ఆపెకీసంబంధము బొత్తుగా నిష్టములేదనుట
యే నిక్కముగాఁ గనఁబడుచున్నది. అయినను స్వయముగా నేను
బోయి నాలుగువేలరూకలు నగలక్రింద నీచ్చునటులేర్పఱచి మాట
యిచ్చివచ్చితినిగదా! తప్పుచెట్లు? వీరిసంభాషణ విననట్లే నటించి
కర్తవ్యమును దెల్పెద. (ప్రకాశముగా) కుమారా! సంబంధ

ము నిశ్చయించుకొనవచ్చితిని. కట్టుబాటులన్నియు మన కనుకూలముగానే కుదిరినవి.

చ॥ అనువుగ జేసినచ్చితి సహస్రచతుష్టయ రూప్యముల్ నగల్
మనకొకచీరలైదు మరిమంగళహారతి పశ్యేరంబునం
దున శతరూప్యముల్ పయిచతుర్థాగును నడవశ్శక్తిందమా
కెనిమిదివంద లేర్పడి యీ బహుళాష్టమి లగ్నముంచితిన్॥

తే॥ గీ॥ మనప్రయత్నంబులన్నియు మనముచేసి
కొనుట యావశ్యకంబయ్యె కొమిరి బెండ్లి
కూతు జేయింపు మెల్లుండి గురుతగముగ
నలరి తరలివచ్చెదరు వియ్యాలవారు॥

కావున నీవు తక్షణంబ ముద్రాలయమున కేగి శుభప్రతికల సచ్చా
త్తించి బంధువులందఱికిఁ బ్రసాదముగాఁ జూపి యాహ్వానముపఱపుము.

సో-తండ్రి చిత్తము నెలవుగైకొనెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

వణి—కాంతామణీ! నీవు కడుజాగరూకురాలవై పనిబాగులవారిచే
ప్రయత్నమంతయు సిద్ధమునైయుండుము. కార్య నిర్వాహకమంతయు
నీవలననే కాదగినది ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్టలు మననైత్తివెబడును. నీవిక
తడయకపోము.

కమ--నాధా! మీయభీష్టమున కన్యధాకరించువారెవరు. (నిష్క్రమించును.)

నీతా—(తనలో) నాయభిప్రాయము జనకునిచేవినిగూడ బడవై చి
యించుట యుక్తమనితోచెడిని (ప్రకాశముగా.)

తోడిరాగము ఏకతాళము

(మేర కాదునా మనవినివినుము మట్టు.)

మేనరికమీకొనకుముజనకా

మనోంబుజమ్మున బూనకకియక॥ మేన॥

నామనంబునందువలవని పూరుషునకు

నన్నొసంగుటన్నమీకు గన్నతండ్రిలక్షణంబ॥ మేన॥

నణి—(తనలో) ఓహో! ఈపె తనయభిమతంబును నాకుకూడ దెలుప సాహసించినదే. ఇందున కెడమియకూడదు. (ప్ర) కాశముగా) ఛీనిర్బాగ్యురలా సిగ్గునవిడనాడి నాతోఁగూడ నడ్డదిడ్డముల జెప్పుచుంటివా చాలునికి నోరుమూరము. (నిష్క్రమించుచు న్నాడు.)

నీతా—అకటా! కన్నతండ్రిఁగదాయని నాయభిమతమును జెప్పికొనబోవసహజమునకుమించిన కారిత్యము నువహించి నాజనకుండు చీదరించుకొనుచు నానలకుఁబోయె ఇకనా మొరాలకించువారెవరు భూమియందున నృప్తించునవుడా సప్తనానొసటనెట్టువ్రాసెనో యట్లుజరుగును నేను చింతించినఫలమేమి నాయుష్టదేవంబగు శంకరునిగూర్చి ఇంచుక పార్థింపుకొనెదను.

(తోడిరాగము ఏక తాళము.)

(శంకరాబోవరామట్టు.)

ఈశ్వరాకావరా.

నామనోరథంబువీర్ప రా రావేగ ॥నీశ్వ॥

అనయంబునిన్ను నే మనమందునెంచెద.

ఘనముగ్రబోవర కామాంతకావేగ ॥నీశ్వ॥

నన్నునొక్కమూర్ఖునిమెడ గట్టజూచెడు.

జనకునెమ్మనంబు మరలింపరావేగ ॥నీశ్వ॥

ఇతి శ్రీమత్కాశినాథుని వీరమల్లయారాధ్య

విరచిత నీతామనోహరనాట

కంబున బ్రథమాంకము.

శుభమస్తు.
అవిఘ్నమస్తు.

సీతామనోహరము.

ద్వితీయాంకము.

— ~~అంతఃకావ్యము~~ —

(విష్కంభము.)

(రమణి, సుచదనలను నిర్దురు చెలిక తైలు ప్రవేశించుచున్నారు)

రమ — సఖీ; మనసీతారత్నము పెండ్లిచేసికొననని బిడ్డబిగిసి చివరికు
మేన బావగారిచే కట్టుకొన్నదే మొదటనే బట్టునేయకయున్నచో
శౌరవముగా నుండెడిదనుమా !

సుచ — ఆమె కిప్పుడుచూత్రము శౌరవహాని యేమి సంభవించినది ?

ఆమె పట్టుదలకేమియు భంగము కలుగనే లేదు.

రమ — భంగముకలుగలేదా : బాగాయె నీపలుకులు మిక్కిలి వింత
గానున్నవే పెండ్లికిని మొన్న గర్భాధానమునకునుగూడ పేరంటము
నేసిన నీకు మతేతప్పుచున్నదా యేమి ?

సుచ — పెండ్లియైనంతమాత్రముననే యాకుమాపి పెరిమిటియైనాడను
కొంటివా యేమి ?

రమ — ఏలకాడు? ఎట్టివాడగును?

సుచ — సీతారత్న మతనిని మనస్సాక్షిగా విరింపకుండుటచే నతడు భర్త
కాడు కన్యా పురుషులిరువురను పరస్పరానురాగము కలవారయి
యొండొరుల వరించునపుడు భార్యాభర్తలగుదురు స్వయంవర
ముకానిది యితరులు బలాత్కారముగ వేడుకలుగావించుకొన్నంత
తమాత్రమున నది పెండ్లియగునా ? అట్టిస్త్రీపురుషులు దంపతు
లగుదురా.

రమ — దంపతులేకానిచో సీతారత్నము గర్భదాన వైభవమున
కెల్లాడబడినది ?

సువ — అదియును బూటకమే ఆనాఁడు కల్పితభతకాయగు నీతాపతికిఁ బరాభవముతప్ప మఱేమియుఁగాలేదు.

రమ — చెలీ ! యీచరిత్రము. కడునమ్మితముగా నున్నది నుమీ ! ఎటువంటి పరాభవము జరిగినది ?

సువ — ఆని షేకముహూతకమునాఁడు తల్లి మొదలగు స్త్రీజనముల ప్రేరణముచేఁ గొందఱు స్త్రీలు పట్టి బలవంతముగా నీతారత్నముగదిలోనికిఁ ద్రోయఁబడిన విమ్మటఁ గవాటమును మఱియొక కాంతారత్నము బంధించినది.

రమ — తరువాత నేమిజరిగినది ?

సువ — మనచెలికత్తె లోపలికిఁబోయి నిజమనోహర సంయోగావాప్తికొఱకయి పూనికతోఁ బరమేశ్వరునిఁగూర్చి ధ్యానించుచు యోగముద్రధరించి యొకమూల గూర్చుండెను. అప్పుడా నిరర్థక పురుషుఁడు నీతారత్నముయొక్క యసమాన యోగినీవేషమును గాంచి మనంబున నచ్చెరువొంది సాగిలి సాదాకాఁగింతుడై యంతటి నుండియు నాపె ప్రశంసయే తలపెట్టక కొండొకగదిలోఁ దనగుట్టు బయల్పడకుండునటుల నిద్రించుచుఁ గాలము గడుపుచున్నాఁడట.

రమ — ఇదంతయు నీకెవరుచెప్పిరి ? యీయుదంతమంతయును నమ్ముటకు శక్యము గాకున్నదే !

సువ — నీయట్టి మూర్ఖరాండ్ర కటులనే కనఁబడుచుండునులేము. ఇదిసాతో మన నీతారత్నమే రహస్యముగాఁ జెప్పినది. మరల నెవ్వరితో ననకునుమీ ?

రమ — లేదు నీతోడు. నిజముగాఁజెప్పను కాని నిజమనోహరసంయోగావ్యాప్తికొఱకంటివే యానిజమనోహరుడెవఁడు?

సువ — అతఁడు మనభుజంగరావే.

రమ — అటులనా ? వారిరువురికి నీమను జోడును జక్కఁగా సరిపోయినది. కాని వారికి సంయోగ మెట్లుసంభవింపగలదు.

సువ — దానికిఁదగు నేర్పాటు గావించి మేఁ యిటు వచ్చుచున్నాను. బ

హాస్వల్పకాలముననే యాతఁడు రాఁగఁజూడు. వీరి కపురకును గూటము సంభవింపఁగలదు. నీవేచూతువు లెమ్ము.

రమ—వీరి రహస్యసంయోగము బయల్పడినచో లోకులీ యిరువురిపై వ్యభిచారదోష మారోపింపరా?

సువ—ఆరోపింతురుగాక ప్రాపంచక మాయాచిత్తులైన లోకులేమనుకొన్న నేమిలాభము పరలోకదూష్యము కాదుకదా.

రమ—లోకులమాట నటుంచుము ఈపెయొక్క జననీజనకులు మాత్రము దీనికి హాషింపించి యూరకుందురా?

సువ—ఊరకొనకున్న నీపాపమంతయు వారిపాలే యగును బలాత్కారముగా నొకరి కంటఁగట్టుటకు వీరికధికారముకలదా?

రమ—అట్లులైన నీవిప్పుడెచ్చటికిఁ బోయెదవు?

సువ—ఈసమీపముననే యుద్యానవనమందు మనసీతారత్నమున్నది. పోయి యాపెను గలిసికొందమురమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

(ఇది విష్కంభము.)

(ఉద్యానవనమందు సీతారత్నము ప్రవేశించుచున్నది.)

బేహగ్ రాగము అటతాళము.

(ఔరానారీ మట్టు)

అకటమదనా వికటంబుతగునా॥ అ॥

సుకుమారినగునన్ను గిక్కురింపనగునా॥ య॥

సరసిజనేత్రుని సాన్నిధ్యమునకు

వరకరుణను జేర్చి తరియింపదాదా॥ య॥

అరుదగునానునో హరసంయోగమున

దిరుగుచునంతోష భరమొందకుండ॥ న॥

రావుకులార్ణవ ప్రభువుభుజంగ।

రావుకొగిటనలరా రకమునుపే॥ య॥

పదునుటమ్ముల నెదగుదియించుచున్న మదనుని గదురుతనము

నన్నుఁద్రదశలోకమున కంపునట్లున్నదికాని బ్రదుకనిచ్చునట్లులేదే! ఏమి
సేయఁగలను?

ఉ॥ రావుకులాబ్ధిచంద్రుఁడు సురప్రతిభాసమదేహుఁడధ్యుఁడు
భావజరూపవిగ్రహుఁడు ఘోరకులాబ్జసుధునతుల్య సు
భావితమైతిపాత్రుఁడుకృపారసమూర్తి భుజంగరాయుఁ
భావహనామకుండునను భావజకేళినిఁదేల్పురాడొకో॥

సీ॥ రాకున్న నేరీతిఁ బ్రాణముల్నిలుపంగఁ జూలుదునిఁకనిమేసంబుగాని
ప్రాణమునిల్చినభావజశాప మెక్కరణినేభరియింతుఁ గలతమాని
భావజతాపంబుభరియింపగల్గినఁ బేరాసవోవునేపెరుగుఁగాని
ప్రేరాసవోయిన నారామచిత్రముల్ మరపురానిచ్చునేకటపు,గాని॥

తే॥ గీ॥ మరపువచ్చినమాత్రాన మంతనంబు
విడువనేర్తునె యశావనవేదనంబు
పట్టిపల్లాప్పుచుండంగఁ బ్రాణసమితి
నిలుచుననుమాటయనవట్టి నీళ్లమూట॥

ప్రాణానక్తిత్యజించిన మనసునకిట్టి సంకటములుండవు కదా ?
(హాశ్చర్యము) ఆహా! ఇంతలోనే యింతతొందరపాటునాకుఁ జెల్లునా?
నాతెలిమికత్తెయగు సువదననుపంపియుంటిని యాపె యేయుక్తియో
పన్ని నామనోహరుని నాకడకుఁగొనితేఁగలదు.

సీ॥ డెందమానీకు నానందంబుగలుగును
గొందలంబందకు జెందుశాంసి
హృదయమావెఱవకు సదయుండునినుఁజేరి
ముదమొందఁగాజేయుఁ గొదువఁదీర్చు
చిత్తమాభయమేల హృత్తటంబుననిన్ను
హత్తునీచెలికాఁడు కత్తలమున
మనమభీతిలఁబోకు మనసిజరూపుండు
కనినిన్నుఁగూడి మదితనములొడు

తే॥ గీ॥ నీదుగాఢానురక్తియు నీదుచేలిమి
కత్తెతెలుపంగఁజ నెనీనిమిత్తమిపుడు
సుంతయోర్పునుబొందుము వంతనొంద
నేలయరుదెంచె ధవుఁగూడు కాలమిపుడు॥

ఏమో! నానోనేను సరిపెట్టుకొనుటయేకాని యిదియంతయుజ
రుగునా? నామనస్తాపముతీరునా?

తే॥ గీ॥ నామనోహుతోఁగూడి కాముకేళిఁ
దేలుకాలంబునాకుఁ బ్రాప్తించుదాఁక
మదికినూరటజనియించి కుదటపడునె
ఘనతరంబైనకలతను గాంచుఁగాక॥

కలతనుగాంచుట నిక్క మేకాని ఫలముగనుటయదృష్టసాధ్యము
వజ్రపంజరముచుబోలిన యీమాడుగుపై కతఁడెట్లురాగలఁడు?

క॥ శ్రీరామాసుతుఁబోలిన
యారావుకులీనుతోఁడ హర్షముననునీ
యారామపుఁబొదలఁగలిసి
మాదాగమముననుదేలు మాత్రముగలదే॥

దయామయుండును ఘటనాఘటనసమర్థుండునగు నీశ్వరునికరు
ణనాయందున్నచో నీపని నెఱవేరకపోవునా?

ఉ॥ ఓపరమాత్మ! శంకరుఁడ! యోసకలాత్మసమానపోష మ
త్తాపముదీర్పఁగాఁదగును దారగుణుండు భుజంగరావునిక
దాపునఁజేర్చిరావులను దవ్వఁగనుండిన నాదుప్రాణముల్
నీప్రభుశక్తిచేమరల నిల్పఁగ వేడెద నాదరింపవే॥

(తిరిగిచూచి) అరుగో! నాచెలులిరువురును నామనోగత కార్య
మును నెఱవేర్చి యిటువచ్చుచున్నారు ఎదురుగాబోయి యడిగెదను
(అనిలేచుచున్నది)

(రమణి నువదనలిరువురును బ్రవేశించుచున్నారు.)

(ఎదుటకు వచ్చి కవుఁగలించుకొని) సఖులారా కాయమా?

పండా?

సువ—ఫలవంతమయిన నీమనోభూజమునఁ గాయలేలయుండును పండ్లే?

నీతా—అటులయిన వచ్చియున్నాఁడా.

సువ—ఇద్దఱును గలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—ఇద్దఱెవరు?

సువ—నీమనోహరుఁడును వానిసహచరుఁడగు పిదూషుకుండును గలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—(సిగ్గుతో) చేటి తానువచ్చెడిపనికి పరపురుషునితోఁ గూడివచ్చుట కెట్లంగీకరించివాడే.

సువ—(నవ్వుచు) నీవుపూనుకొనినపనిని మాతో నెట్లు సంప్రదించి నెఱవేర్చుకొనుచుంటివో యిట్లే.

నీతా—నాప్రాణసఖులరగు మీకునునాకు నభేదగుణ ప్రతిపత్తిగలిగియుండుటచే మీకెఱిగించుట కొప్పకొంటిని.

సువ—వారును బ్రాణస్నేహితులగుటచేతనే కలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—చెలీ యాతనియెదుట నామనోహరునితో మాట్లాడుటకు సిగ్గుచే నోరురాదేమోయని భయమగు చున్నదిసుమీ.

సువ—మీరిరువురును మాట్లాడుసమయము వచ్చుసరికి మావలెనే యాతడును దొలఁగును నీకాభయమక్కఱలేదు లెమ్ము.

నీతా—(సంతోషముతో)

తే॥ గీ॥ ఎన్నిజన్మము లెత్తిన ఋణముతీర్పఁ
జాలనంతటి సాయంబు సల్పినావు
నిన్నుఁబోలిన చెలికత్తెలున్న వనిత
కావయంతయు లోపంబు నావహిలునె॥

సువ—నీస్తోత్రపాఠములకేనహుఁక రాలనుగాను చెలిమికలయప్పుడొం
డొరులు సాయమొనరించు కొనుట విధికదా నన్నేటికగ్గించెదవు
అడుగో నీచెలికాఁడు వచ్చుచున్నాఁడు స్త్రీప్రయత్నముననీవుండుము

నీతా—ఏడీ నాకుచూపింపుము.

రమ—అడుగోకనుచూపు దూరమున నారాజమాగఁము వెంబడిహి
తునితోఁగూడి వచ్చుచున్నాఁడు.

నీతా—అవునే మున్నొకసారి నేనీతని జూచినప్పటికంటె నిప్పుడుమఱి
యు తేజముగలిగి ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

సువ—వయోవతివయి మదనావేశమునఁ జూచునీదృష్టికి నీవలపుకాడ
టులనే కనబడును లెమ్ము

నీతా—అటుకాదు విజముగా వానికి తేజము హెచ్చినది.

తే॥ గీ॥ అతనిధీరతయాతని యందమతని

ముఖవికాసము వెడదటొమ్మునుగనంగ

నమరనాయకుఁడో కాకకమలశరుఁడో

యనుచుఁదోఁచెడు తనుకాంతి యమరియుండె॥

నీ॥ వానిప్రక్కనుజేరి పరిహాసములనాడు

తరుణిభాగ్యమునెన్న తరముగాదు

వానికొఁగిఁటఁజేరి వదనంబుముద్దాడు

వనితమోదమునెన్న వశముగాదు

వానిపజ్జనుపండి బంధనారతిదేలు

వెలదిసౌఖ్యమునెన్న వీలుకాదు

వానిముంగిటనిల్చి ప్రణయోక్తులనుబల్కు

కాంతతీరెన్న శక్యంబుకాదు.

తే॥ గీ॥ వానిముంగురుల్ మునివేళవలన దువ్వు

నతివయుల్లాసమెన్న సాధ్యంబుకాదు

మగువనీదైనచాతురీ మహిమచేత

నట్టిచెలికాని పొందునా కమరనుండె॥

సువ—చెలీ యాతఁడు దగ్గిరఁజేరక మునుపే నీలానీవయువ్వెళ్ళూరు

చుంటివేమే? మనసు నంతగా బట్టజాలకున్నావు కాఁబోలు.

నీతా—అవునే అదేమికారణమోకాని నాశరీరము బులకాంకురమయిప

ట్టరానిసంతోషమున మైకము గ్రమ్ముచున్నదే. కన్నులు మూసి

కొనివచ్చుచున్నవి.

సువ—అటులయిన నీతినైపయి బరుండుము మేమిరువురము నించుక

నె

నీతా—(కన్నులుమూసికొని పరుండును.)

సువ—ఓసీరమణీ చూచితివా ! దీనికి మదనతాపజ్వరమున నొడలెట్లు
| కాగుచున్నదోరమ్ము. మనము కంచెము శైత్యోపచారముల
నొనరించుదము.

రమ—(ఒడలు పట్టిచూచి) పాపమెంతవేడిగా నున్నది. నేనుబోయి
మంచిగంధమునఁ బన్నీరు గలిపితెత్తునా.

సువ—శీఘ్రముగాఁ గొనిరమ్ము. నీవు వచ్చుదనుక నేనుపచరించు
చుండెదను.

సువ—అడుగో ! భుజంగరావు తన సఖునితో ముచ్చటించుచున్నాఁ
డు. నేనీమరుగునుండి వీరిప్రసంగమును వినుచుండెదను. (అసి ప్ర
క్కకుఁ బోవుచున్నది.)

(అంతయుఁ దీర్చితిమి గ భుజంగరావును విదూషకుడును బ్రవేశింతురు)
విదూ—ఎమోయి ! భుజంగరావు ! నీవ్కభిచారముకాదుగాని యూ
రంతయుఁ ద్రిప్పినది చాలక యీచెట్లచేమలలోని కీడ్చుకొనివచ్చి
నామచ్చ మాపుచున్నావుగదా ?

భుజం—సఖా ! అంత యాయాసపడెదవేమి ? నేనుమాత్రము నీతోఁ
బాటు తిరుగుచుండట లేదా ? నాకులేనికష్టము నీకెట్లుకలిగినది?

విదూ—చాలు చక్కఁగాఁ జెప్పితివి వలపుడుక త్రియ నెప్పుడు చూతు
మాయను నాతురమునఁ జిక్కములోని పిట్టవలెఁ గొట్టుకొనుచు
న్నమనసుగలిగిన నీకుదారియు డొంకయు మార్గాయాసమును
గనఁబడుచున్నవా ?

భుజం—మితమా ! యీమాటలకేమిగాని, యెంతమారము తిరిగి
నను నాప్రియాంగన కానరాకున్నదేలాకో ! మనము త్రవతప్పి
యిండలేదు కదా

విదూ—నేను జూపింతునుగాని నాకేమిచ్చెదవు ?

భుజం—హితా ! నీకుఁ గనఁబడినచో దయచేసి చూపింపుమా,

విదూ—నాకిచ్చెడిదానిఁ జేర్కొనుము. విమ్ముటఁ జూపించెదను.

భుజం—ఏమిచ్చెదనా? “నీకు మిత్రవత్సలు”డను బిరుదమిప్పించెద
ను. చాలునా!

విదూ—అబ్బ! ఎంతపనిని జేసెదవు. అదికాదు మంచిగారెలు,
బూరెలు క్షీరాన్నములతోఁ గూడిన మృష్టభోజనమిప్పించెదవా?

భుజం—ప్రతిదినమును సత్రములలో ఈత్తుకీబంటి తిండిగల నీకింకను
భోజనముమీద నే యాశయఁ ?

విదూ—స్వకాంతాసంగమసక్తుడ వగునీకుఁ బరకీయానురాగాశక్తి
యెట్లొ నాకుఁ బరభోజనాశక్తియట్లే.

భుజం—(తనలో) ఇతఁడు హృదయనారసమువంటి మాటను బ్రయో
గించి నాఁడే కానిమ్మిప్పుడభిమానపడిన లాభములేదు. (ప్రకా
శముగా) వయస్యా! నీహాస్యోక్తులకేమికాని యాచెలియను జూ
పుదునంటివే చూపుము.

విదూ—అదిగో! యాపువ్వుటీరమునఁ గన్నులు మూసికొని పరుండి
యున్నవనిత యెవ్వతెయో చూడుము.

భుజం—(చూచి) అవును దూతికాభావమును వహించిన యీపె చెలి
మికత్తె నాతో నెన్నిగురుతులు వచించిననో యవియన్నియు నీ
యువతీయందుఁ గన్నడుచున్నవి. ఆహ! ఏమి యీ కురంగాక్షి
యందము?

సీ॥ అపరంజిప్రతిసుంబు నపహసించెడిమేని
శృంగారమునునేర కెన్నతరము
బంగారుగిన్నెల పరిహసించెడిగుబ్బ
గవయందమెన్నఁగా నెవరితరము
పండువెన్నెలనవ్వు వినితాస్థితముఖాబ్జ
భాగ్యమెన్నుటకు నెవ్వరితరము
స్మరచాపములనేలు తరళాక్షికనుచూపు
తేరఁగెన్నుటనఁగ నెవ్వరికిఁదరము॥

తే॥ గీ॥ ఎన్నిజన్మములెత్తిన నిట్టబోటి
తోడమంతనంబులనాడ గూడునొక్కొక్క

పూర్వభవపుణ్యఫలమునఁ బొసఁగఁగాన
జన్మసాఫల్యములభించె సవ్యముగను॥

విదూ—హితుఁడా! యారామామణి నీవంకఁగ నైననెత్తి చూడక
మునుపే నీవిట్లుమనకికల్లోలము నొందుటచూడ నాకు మిక్కిలివింత
యగుచున్నది “ఊరిముందఱికివచ్చినపిమ్మట నులుకులు, బరుగులు”
ననునట్లు నీకిప్పుడు తొందరపాటుకలిగెనా, మనస్థిమితమును గనఁ
జాలవా.

భుజం—అట్లుకాదు ఈవిషయమునీవనుభవసిద్ధముగా నెఱుఁగమినిట్లు
నుచున్నావు కాని నుందరవిగ్రహయగువనితారత్నమును గాంచి
నప్పుడు వారియొక్క.

చ॥ ఘనకుచయుగ్మమున్దభుకుఁగన్నులుఁ జంచలమైనదృష్టులున్
ననవిలుకానివిండ్లవలెనమ్రములౌ కనుబొమ్మలున్ శశాం
కులినగుమోముచూపరులకున్ గడుమోదముకూర్చువేణియున్
మిసమిసలాడుదేహమును మింతులమానసమున్ హరింపవే?॥

విదూ—మనస్సునుహరించి నంతమాత్రమున నుచితానుచితముల నెన్న
కవెಂಬడి కులకాంతలనంటఁబ్రయత్నించు టెట్టితగవు.

భుజం—ఇందనుచితమేమున్నది.

ఉ॥ మోమునఁబుట్టులేనగవు ముద్దులుగుల్కు మృదూక్తులున్ భళి
త్కామమునించు చూపులును ఘల్లులమోగెడునూపురధ్వనుల్
కోమలదేహసౌరభముఁ గూడినయాయభి సారి కామణి
స్తోమముఁగూడఁగాముకులు చుట్టునుద్రిమ్మరు టొప్పదేసఖా॥

సువ—(సీతారత్నమును సమీపించుచుఁదనలో) నాదూతికాకృత్యము
చక్కఁగా ఫలించినది ఇంక సత్వరముగా చెలికత్తెను మేల్కొల్పు
దునుగాక (లేపుటనభినయించి) సఖీ! మూరసూర్యరస్మికృతముకుళీ
భూతనయననీలోత్పలములు వ్రీయచంద్రదర్శనా నంతరమేనియు
వికసింపకున్నవేల లెమ్ము.

సీతా—(లేచికన్నులు నులిమికొనుచు) ఇదేమే ఇంతదనుక నాచెంత

మెలంగుచున్న నాచెలికాఁడు కన్ను తెరిచునప్పటికే నూయమ
యినాఁడు.

సువ—కలగంటిని కాఁబోలును.

సీతా—నిజము గారానేలేదా.

సువ—ఇచటకువచ్చియున్నాఁడుగాని నీచెంత మెలఁగినాఁడనుట కలయే.

భుజ—వయస్యా! వీరిప్రసంగమువలన నావలెనే యీపెయు మదనావ
స్తలోనున్నట్లుస్పష్టపడినది యింకయు నేమి చెప్పుకొందురోవిందము

విదూ—“పాములజాడపాములది సాములజాడసాములది” నీవింతలో
వారి ప్రసంగము నెట్లువింటివి.

భుజం—నిశ్శబ్దముగానుండుచూ వారిపలుకులను విననిమ్ము.

విదూ—అవును చక్కఁగాఁజెప్పితివి “గడచిన గండఁడుమిండడగు”
ననుసామెతవినలేదా.

భుజం—(విసువుతో) మిత్రమా యిమించి యూరకుండుమా.

సీతా—ఏడీ.

సువ—అరుగో యా పూలచేట్టు చాటునున్నారు. ఇకనీప్రయత్నము
న నీవుండుము. నేఁబోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

సీతా—తొంగిచూచి సిగ్గుతోఁ తొలఁగుచున్నది)

భుజం—విదూషకా! చూచితివా నీవుకూడ నుండితివనుట నూచింపు
టకై సిగ్గుచే మరుఁగయినది. అహ యామె యెంతపొద్ద.

విదూ—యీ పాపకర్మమునకు నేనొడివిగట్టుకొననేల? నేనవతలకేగె
దను నీప్రయత్నమున నీవుండుము. (నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

భుజం—(సమీపించి)

మ|| అతివా! నీదగుదర్శనాధామయి మాగాయాసముఁ జూడకే
నతిసంతోషముతోడవచ్చితిని నీదా కౌగిటంజేర్చి స
త్కృతిసేయందగు నింకనేని బరమాధీభూత చిత్తమ్మున
శతపత్రాంబకు బారినుండి దరిజేర్చున్నన్ని బ్రాధిం చెదన్||

సీతా—(ముందునకువచ్చి.)

చ॥ ఇతనితనూవిలాసమున కీడగుఁబల్కుల తీరుదానికిన్
జతయగుఁజాతురీకలన చాతురికన్నను మారశాస్త్ర పాం
డితియధికంబునంతఁ గడిందినయోవిభవంబు దానిచే
బ్రతియభిసారికామణికిఁ బ్రాణవిభుండనఁ జెల్లునీతనిన్॥

మనముననెంత తత్తరపాటొదవుచున్నను నోట సమాధానము
జెప్పుటకు సిగ్గుగుచున్నది. (సిగ్గుచేఁ దలనొంచుకొనుచున్నది.)
భుజం—(తనలో) మిన్నకతలనంచుకొని యూరకున్నదేలకో! పౌ
ఢయైయుండబోలు. కావుననే సిరుత్తరమే యంగీకారసూచకమని
తెల్సినది. అయిననింకొక్కసారి యడిగిచూచెదను (ప్రకాశముగా)
మ॥ పలుకేబంగరమా మృగాక్షి! పిలువం బల్కాడకున్నావు నా
వలనన్నేరము గాంచినావొ ననుసంభావింపఁ గానెంచవో
యలుకంబూనితివో చలోక్తికయి హాస్యప్రాయమున్ జూపవో
చలముంబూనక ప్రేమజూడుమింక నాజన్మంబు సాఫల్యమా॥

మఱియు.

ఉ॥ ఎందఱు పూరుషాగ్రణులు నెందఱునుందర మాపవంతు లిం
కెందఱుగొప్పవారు కలరిందతిగోపలనేరినట్లు నా
యందుననీకు మోహమది యబ్బుటనాదగు భాగ్యరేఖయే
సుందరి! చెంతఁ జేర్చుకొని సూనశరాగమమున్ స్మరింపవే॥

నీతా—(తనలో) అకటా యెంతయని యోర్చుకొందును. సిగ్గేటికివ్య
క్తికరించెదిఁగాక (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ స్వాతివానకు ముత్తైవుం బరణియట్లు
నిన్నుఁగోరుచు గాలంబు నెచ్చుచున్న
నాకుదర్శనంబిచ్చి సంతసముగల్గఁ
జేసితివెయింకఁ గొదవేమి చెలిమికాడ॥

భుజం—(తనలో) ఇప్పటికిగదా ధన్యుడనయి పడినపాట్ల కెల్లఫలము
నుగాంచితిని. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ పూర్వభవమందుఁ జేసినపుణ్యమునను
నీదుదర్శనభాగ్యంబు నెమ్మిగలిగె

గానినీదయకలిమిచే గమలశరుని
కేళిసంపాప్తమగుఁగాక నీలవేణి॥

రాగము — ఏకతాళము.

(తప్ప త్తమియింపుమయ్యమట్టు)

నీతా — ననుఁగృపజాడుమయ్య నాయకనీదాననయ్య

వనవిలు కాని కేళిఁగనఁగఁజేసి మనుపుమయ్య॥

నను

భుజం — ఘనముదచుయ్యోనేడు వనజపత్రనేత్రనాకు।

తనరునీదు యావనంబు తద్దయునాపాలుసేయ॥

ఘన

నీతా — ప్రమదవనమధ్యమండు భాసిలుమందిరమునందు

విమలమణిస్థగితమైన వేదికనలంకరించి

నను

భుజం — ఇందునిన్ను గూడి యున్నమందయానతండ్రినన్ను

బంధనాలయంబు సేర్చి బాధవెట్ట నెంచునేమొ॥

ఇం

నీవన్నివిషయంబుల నాఁగఁ దోడ్పడియుందునని వాగ్దత్తముసేయు
ము నిక్కముగా నిన్నే కూడియుండెదను.

నీతా — (తనలో) నేనుతనయాట జవదాటుదునేమోయని సందేహిం

చుచున్నాఁడు కాఁబోలును (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ మనమునందుననిను దైవమనుచుఁదలఁచి

జీవితాంతముదనుక నీచెంతమెలఁగు

చుండుదాననునుడి విభవోన్నతగతి

నన్నుఁగైకొమ్ము నీకుఘనమ్ముగలుగు॥

(అనిచేతిలోఁ జేయివేయుచున్నది.)

భుజం — (తనలో) అన్నయీలతాతర్వి చేతఁజేయిడినన్ను స్పృశించి

నంతమాత్రముననే విరహజ్వరమునఁ గ్రాగుచున్న నాశరీరము స

మశీతలభావము వహించినదికదా (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఎట్టికష్టముల్లరిగిన నిందువదన

సుఖములైతోఁచుననుఁ గూడుచోనవన్ని

పాలెగానికి వ్యవసాయ ఫలముగన్న
దున్నకష్టంబు మదిలోనఁ దోచనట్లు॥

(అనిసీతారత్నము పై నఁజేయిడి) నెచ్చోనీప్రమదవన విశేషంబుల
నాకుఁ జూపించెదవురమ్ము.

మలయమూరుతము ఆటతాళము.

(కాంతకాంత లతాంతములు మట్టు)

సీతా—మల్లెమొల్లలు నల్లకొని పందిళ్ళుసౌరభమెల్లమదిరిం
జిల్లజేయుచునున్నవిమనో వల్లభాయితలు చూడుమీయెడ॥ మ

భుజం—కమలస్త్ర ప్రమదవనశృంగారమింతని చెప్పశక్యమె
యమరవిభునినంద నోద్యానమును దీనికిసాటియగునే॥ కమ

సీతా—మంచిగంధపుఁ దరులుమాటి చేమంతి మొక్కల బోదెలుక
మంచివాసనల పిరిజిమ్ముచు మదికిముదమును నొదవజేసెడి॥ మ

భుజం—అతివ! వనమందిరములోపల ననమశరకేళినివసింపఁగ
నతిముదంబునఁ జేరఁబోవుదమాలసింపక రమ్ముపోదము॥ అతి॥

(ఇద్దఱునిష్క్రమింతురు)

అంత యధోచితముగ రమణిసువదనులు (బ్రవేశింతురు)

రమ—మన చెలికత్తె కనుపించదేమే మదనతాపరహిత మయిన
దా యేమి?

సువ—నీచేతిలోనిది గంధపు గిన్నెయేనా?

రమ—అవును.

సువ—ఇంత త్వరగా శుచితివేమి?

రమ—ఆ నీకేమి? ఎగతాళి ఘాతము చేసెదవు. అక్కడ ఎంతగం
ద్రగోళమయినదో నీకు వెలియున్నా?

సువ—ఏమిజరిగినదే.

రమ—ఏమిజరిగినదా గుట్టు బయటఁ బడినది.

సువ—ఎవరిగుట్టు.

రమ—మన సీతారత్నము గుట్టే.

సువ—ఎట్లు తెలిసినది.

రమ—ఎవరు చెప్పిరోకాని పూసలు గ్రుచ్చినట్లు కథయంతయుఁ దెలిసినది. భుజంగరావును బట్టుకొని తగు ప్రాయశ్చిత్తము చేయవలయునని వణిక్పతియు నాతని కొడుకును గూడ ప్రయత్నించుచున్నారు.

సువ—చాలును లెమ్ము. అతఁడు వీరియట్టివారిని లెక్కపెట్టునా కడు సాహసము కలవాడని నీవుమాత్రమెఱుంగవా?

రమ—ఎవరికెంత సాహసమున్నను ప్రభుత్వమువారికి లోబడవలయునుగదా యితఁడేమి చేయఁగలడు.

సువ—వలసినచో సితనికొఱఁగు గావలసినంత ద్రవ్యము వెచ్చించఁగలసే హితులితని కనేకులున్నారు.

రమ—సరే మనమింటికిఁ బోదమురమ్ము మనకిందులో సంబంధమున్నట్లు తెలిసినచో మన సంసారములకుఁ జేరుగల్గును.

సువ—అవును. నిజమే పోవుదము.

(సిష్కరిమింతురు.)

ఇతి త్రిమత్కశినాధుని వీరమల్లయారాధ్య

విరచిత సీతామనోహరనాట

కంబున ద్వితీయాంకము.

సుంగి నెట్టియోగము

(శ్రీ)

శుభమస్తు.

సీ తా మ నో హ ర ము.

తృ తి యాం క ము.

(వణిక్పతియు సోముఁడునుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

వణి—కుమార, కలమున కెన్నఁడెఱుఁగనిముప్పు సంభవించినదికదా
యీ పెద్దమ్మ నొకడుపునఁ జెడఱుట్టినది.

సోము—ఏమివై పరీత్యము సంభవించినది?

వణి—కావలసినదంతయు నయినది ఇంకేమికావలయును నాపరువు
ప్రతిష్ఠలన్నియు నట్టేటగలిసిపోయినవి.

తే॥ గీ॥ నీదు పెద్ద చెల్లెలు సీతసీతివిడచి

మిండగానిని జతఁజేర్చి మెలఁగుచుండె

ననుచువింటిని నొసట నావనజభవుఁడు

వ్రా యుగీతను దప్పింపనశమెమనకు॥

సోము—ఎంతనుకొంటిమో యంతయు సంభవించినది యిప్పుడుచిం
తించి నంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనమేమి.

ఉ॥ నెత్తిననోరు పెట్టుకొని నీవిటు సేయకుమంచుఁ జెప్పినన్

జిత్తమునందుఁ జేర్చకలు సేసిన పెండ్లికివచ్చెఁ దిప్పలీ

పత్తనమంద నన్ గుఱమువారలలోపల సిగ్గుచే శిరం

బెత్తుట కెనివీడ్చిడని హీనతకల్లెఁగదాచిరంబుగన్

తగినవరునిఁజూచి పెండ్లివిగావించినచో నిట్టిపాటురాదుగదా
అప్పటి మీము ఖతయే యిప్పుడిట్లు పరిణమించినది. కానిమ్ము.

ఉ॥ మించినదానిఁ గూర్చియిటు మిమ్మనిసందునలాభ మేమి యీ

నంచనఁ జేసినట్టి మనవై రికి నేగతిబుద్ధిసెప్పఁగా

నెంచితిరో బిరానవచియింపుడు వేగమెవానిని న్నిరో
ధించకయున్నఁ జేటగును దిట్టపుఁబన్నికఁ బన్ని చెప్పుమా॥

కొండొక నేరముగల్పించి వానిని శిక్షింపఁ జేయకున్న మరింత
గావృద్ధియగును కావున బాగుగా యోచింపుడు.

వణి — (తనలో) వీఁడు నాకంటె నెక్కుడుకౌర్యమునుబూనియున్నాఁ
డు కాని యాతులువకుఁదగిన ప్రాయశ్చిత్తము నేయించవలసి
నదే యిట్లగుగాక (ప్రకాశముగా.)

ఉ॥ గతజలసేతుబంధనము కార్యములేదు నిదానమున్నచో
నితనికిఁ దగ్గశిక్షవిధియించెడు మాగణముజూడవచ్చుదొం
గతనముసేయఁగా మనయగారము సొచ్చెనటంచుఁ బన్నియా
వితమునుబంటురాతులకు వెల్లడిచేయట యుక్తమియ్యెడక॥

మఱియు,

తే॥ గీ॥ అట్లుచేసిన తత్త్వణమతనిఁబట్టి
బంధనాలయమందుంచి పరిభవించి
బుద్ధిసెప్పుదురాపైన మూఖతముని
న్యాయసభలో విమర్శింతు రమలమతులు.

సోమ — తండ్రీ! అది యక్కమప్రధానవతులకు లక్షణముగాని మన
యట్టివారలకు గాదు. ఇటుఁవినుడు

చ॥ అన్యతముబన్ని న్యాయమును గావలబెట్టి నృధాగవ్యాజ్యమున్
జొనిపినమాత్ర నేగతిని సూన్యతవాక్యవిహీనమైన ప
ట్లను జయమొందజాలుదుము లాతిజనంబులు నవ్విపోరె యో
దిన నిజమేలదాఁచవలె డెందమునందునఁ జింతసేయుఁడీ॥

ఇంకొక్కటిగూడ నాలోచింపుడు.

తే॥ గీ॥ నిజముఁజెప్పిన వ్యాజ్యంబు నిలుచుమనకు
నన్యతచూడిన గెలుపెట్టు లరయఁగలము
“సత్యమేవజయతే” యన్న శాస్త్రవిధిని
మీదుమాత్రమెఱుంగరే మృదులభాష॥

వణి — ఓరి పిచ్చివాడా! ఇటువినుము.

ఉ॥ కూతురుఁజేసెనని కొండొకసిగ్గును లేకయేగతిక
నీ! తలయొత్తిచెప్పుదును జెప్పిననేగతి వారునమ్మఁగాఁ
జూతురు పిన్నపెద్దలు ననూయతనూపరె! పెక్కులేల? నా
జాకతమిట్టులుండఁగ విచారణసేసిన లాభమేమొకో॥

అనియునుగాక,

తే॥ గీ॥ పూర్వకృతపాప మీరితి గర్వభంగ
మును బొనర్చుచునుండంగ మనమునందు
జింతనొందుటచేత నానంతయేని
విడిచిపోవునె ఫలితంబుగుడువకుండ॥

సోమ — (తనలో) పట్టుదలనువిడిచి వైరాగ్యమునొనికి దిరుగుచున్నాఁ
డు. ఇప్పట్టునఁ గొంత పోత్సాహ మొనరింపవలయును. (ప్రకా
శముగా)

తే॥ గీ॥ మీరు మీలోనఁగుందిన మేలుకలదె
తగునుకాయముచేత నాతనిని వంచ
నమ్మునేయకయున్న ఫలమ్మువమ్ము
పాపులకుశిక్ష లేకెట్లు వచ్చుబుద్ధి॥

కావున మీరీవిషయమునఁ దగుప్రయత్నముసేయుటయే యు
క్తమని నాయభిప్రాయము. పిమ్మట మీయిష్టము.

వణి — (తనలో) వీడు చెప్పినదంతయు యధార్థమే “తోటకూర
నాడే చెప్పవై తివేమిరా” యన్నట్లు ప్రపథముననే యీదుర్మ
యమును నడచివేయవలయును. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ అయినఁగానిమ్ము వాని దురాగతమ్ము
నకుఁ దగినశిక్షవేయింప న్యాయసభకుఁ
బోయివచ్చెద పనిఁబూని ముందునీవు
నాదురాత్ముని బోకుండ నాపుమిచట॥

సోమ — చిత్తము. ఆపని నవలీలగా నొనరించెదను.

తే॥ గీ॥ పూవుదోటను జేరి యాముగ్ధకాంత
మనమునెడఁగొట్టి యాపెతో మంతనమ్ము
లాడుచున్నట్టి ఖలుఁబట్టి యతని హస్త
ములను బెడఁగట్టియుంచెద బోయిరండు॥

తండ్రిగారు! ఇంకొకమాట,

చ॥ ధనమొకయింత హెచ్చయినఁ దప్పక వ్యాజ్యముగెల్పునట్లుగాఁ
బనిఁగొను న్యాయవాదిని వినాదముసేయఁగ నిణయించి, దీ
నినిఁ దనస్వంతకార్యముగ నెమ్మిదలంచుచుటంచువేడి గొ
బ్బునఁబురరక్ష కాధిపుని ముందిటకుం గొనిరమ్మువేగమే॥

వణి—అదిఅంతయు నేనెఱుఁగుదునులెమ్ము. నీవుమాత్రము వానినిఁ
బోకుండ నెదిరించియుంచుము. పదిడబ్బులు పోయినను బురరక్ష
కకూటస్థానాధిపతినిఁ దీసికొనివచ్చి యితనిఁగొట్టుబోఁ బడవేయిం
చెదను త్వరగాబొమ్ము.

సోమి—చిత్తము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(అంత యధోచితముగ సీతారత్నమును భుజంగరావును పోవేళింతురు)

భుజం.—మనోనాయకీ! నేడుమనము వినిన నిచారకరమగు వాతావ
లన నామనము కలతనొండుచున్నది. అనతికాలవ్యాపితమైన మన
మోహాలతానికుంజమును ఛేదించుటకు నీతండ్రి యసూయాలవి
త్రాపణియై బయలుదేరినాఁడు కదా! మనము పరస్పరవియోగ
మున బ్రతుకఁగలమా?

సీతా.—మీకీ వెట్టియేటికి? మనమోహబంధము పరప్రయత్నమున
నేర్పడినదా, పరప్రయత్నముచే విడఁగొట్టఁబడుటకు ఎవరెట్లువిఘ్న
ముసేయఁదలచినను జీవితాంతముదనుక మనచెలిమి వీడిపోవదనియే
నాయభిప్రాయము.

భుజం.—అంత స్నేహమెక్కుఁడుగానున్న దాసికేదోడుగా నేకస్థలని
వాసాహారతయన్నచో మనస్థిమితముండునుగాని లేకున్న నీయను
రాగము నిష్కలమేకదా!

నీతా. — మనము ముందుగనే భయపడనేల?

తే॥ గీ॥ జరుగనున్నది యెట్లెని జరుగుగాని
చింతనొందినదీరునే సిలుగులెపుడు
కష్టసుఖములు కావడికడవలన్న
సామ్యమును మున్నువినలేదె నన్నుతాం

తే॥ గీ॥ మిన్నువిరిగి పైబడనున్నఁ గన్నతల్లి
దండ్రులెన్నేని విధముల దలఁకి నన్ను
శిక్షఁజేసినఁగాని నీచెలిమివిడువఁ
గట్టిగానమ్ము మిది మనఃకమలమందు॥

భుజం—(తనలో) ఏమి యీమెసాహసము మనోనిశ్చయమన్న నిట్లుం
డవలయు. ఇంతదైర్యము పురుషుడనైన నాకుగూడలేదు స్త్రీ
నులే సాహసకృత్యములందుఁ బ్రథమగణ్యులు. (ప్రకాశముగా)
ప్రాణేశ్వరీ!

మ॥ పరితాపంబిసుమంతయేనియు మనఃపద్మంబునంలేదు నుం
దరి నీపల్కుల మాధురీమహిమచేతన్ మాయమైపోయె, నీ
కొఱకై పాణములైనఁ బాసెదను నాకుంగార్యమాసన్న మా
తటినిన్ సాయముసేయఁగావలెనుమీ దైన్యంబురాకుండఁగన్
మఱియు,

తే॥ గీ॥ ఎట్టిపన్నికపన్నునో యేమొనన్ను
వంచనమ్మునుసేయఁగ వనితనీదు
తండ్రి, దాసికీదగిన పద్ధతినిఁబన్ను
కొనఁగ వలయుఁగావున బోవ ననుమతిమ్ము॥

నీతా—(తిరిగిచూచి) నాథా! నాచెలిమికత్తెయగు సువదన యిటువ
చ్చుచున్నది. ఆమెవలనమనము కొన్నిభిశేషములను దెలిసికొన
వచ్చును.

సువ—(ప్రవేశించి తనలో) అకటా! వీరిరువురును వేటకాని ఈదురయ్యె
దుహారిణయుగ్మమువలె నిచ్చటనేయున్నారే! విలిచిచెప్పెదనుగాక.

(ప్రకాశముగా) చెలీ! యొకసారియిటురమ్మ
 నీతా—(సమీపించి) విశేషములేమీనిఁ జెప్పెదవా?

సువ—చెప్పెదనురమ్మ (చెవిలోఁ జెప్పుటనభినయించుచున్నది)

నీతా—అటులనా? నేనిప్పుడేవచ్చెదను నీవు ముందుగా బొమ్ము.

సువ—మంచిది. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

భుజం—(నీతారత్నముదగ్గరకువచ్చి) ప్రియనీ! నీచెనిమికత్తె యేమని
 చెప్పినది. మనమచుకొన్నదానికేమైన భిన్నమున్నదా?

నీతా—ఏమియు భిన్నములేదు. మీతోఁగలహించుటకై నానోదరుఁ
 డు వచ్చుచున్నాఁడట నీవెంతమాత్రమును భయపడవలదు. నీపై
 నఁదెచ్చెడు వ్యాజ్యమునకయ్యెడు ధనమంతయు నేనిచ్చెదను ఇ
 ట్టిసమయమున మనమిరువురము నొకచోటనేయుండుట కజ్ఞంబు
 గాదు, నేను బోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

భుజం—తుదకునాకు గళబద్ధయోగము సంభవించినది. ఇకేమిసే
 యుదును.

నీ॥ మగువవాడు సమాగమంబుగోరినమాత్ర
 మదివిచారణలేక మరులుకొంటి
 మరులుకొంటినెచూడు మగనాలిగృహమందు
 నడుగువెట్టితి సంశయంబులేక
 నడుగువెట్టిననేమి యపుడెక్రమ్మరిపోక
 మంతనంబుననుంటి నింతదనుక
 నుగిసినచూడుమీ యింటిలోపలగూఢ
 వృత్తినయ్యదివారి కెట్లు తెలిసె

తే॥ గీ॥ తెలిసెననుమాట వినినంతఁ దెలిపగలిగి
 గోడదాటిక నెచ్చెలితోడమాట
 లాడి యాలస్యమునుజేసి హానితెచ్చు
 కొంటి మేలానె వ్యభిచారకులకునెందు॥

ఇట్టిపనులచేతనేకదా భిన్నాభిప్రాయములై జనులలోఁ గొందఱు
పరస్పర కలహపాత్రులగుచున్నారు.

చ॥ కులటలగూడునప్పుడె ప్రకోపముగల్గును నొండొకండఱు.

గులవనితా : ణిగ గలియఁగోరినయప్పుడు దానితల్లిదం

ద్రులు సహియింతురే ! మదివిరోధముబూనక మూఢవృత్తి నీ

వలెదగులొందినాడె బొరపాటును జేసికృశింప నేటికిఁగ్గి॥

దూరాలోచనలేక బహుజనదూష్యులగు నీయకృత్యంబును
బుద్ధిపూర్వకంబుగా నొనరించి పైనిపుడు చింతించుట గతజలసేతుబం
ధనముకాదా ! ఇప్పుడు తప్పించుకొనిబోవు మార్గమాలొంచింపవ
లయును.

తే॥ గీ॥ మొదటయోజించి మెలఁగుట ముఖ్యమందు.

మించిపోయినతరువాతఁ గించవడక

తప్పుకొనుమాగఁగమును జూచుటొప్పునదియు

వీలుగాకున్న నెదిరించి వెడలవలయు॥

(తెఱలలో)

(చ॥ పరువుప్రతిష్ఠలకవిడిచి పల్లదుడై గృహమందుఁజొచ్చి కా
వరమున దుష్టకార్యమని భావమునఁగణియింపకుండఁ ద
స్కరునివిధంబునఁ జిటుత జవ్వనిను నసముహరించి నే
డరమర లేకచిక్కు నధమాతమునిఁ బలియిత్తుభూమికిఁగ్గి॥)

(ఆలకించి) కోధ వేశుడై సోమయ్య యటువచ్చుచున్నాఁడు.
అకటా ! అనుకొనినంతయు జరిగినది. ఇప్పుడేమిసేతును? ఏపనిఁ జేయు
టకును మనోజఃము తగ్గిపోవుచున్నది. దోషకృత్య మొనరించినవారికి
మనస్థిమిత మెక్కి డనుండివచ్చును? (యోజించి) ఇతఁడు తిరిగివెళ్లుద
నుకనిందే యొచ్చుటనైన దాగియుండెదను (చాటుననిలుచును.)
సోమ — (ప్రవేశించి కోపముతో.)

చ॥ పరువుప్రతిష్ఠలకవిడిచి పల్లదుడై గృహమందుఁజొచ్చి కా
వరమునదుష్టకార్యమని భావమునఁగణియింపకుండఁ ద

స్కరునివిధంబునో జిలుత జవ్వనిమానసము హరించి నే
డరమర లేక చిక్కు నధమాధముని బలియిత్తుభూమికిన్ ||

(అటునిటుచూచి) ఏడీ! యెచ్చటను గనఁబడకున్నాడేమి? చేసి
నతప్పు మనసునకెక్కినది కాఁబోలును.

తే॥ గీ॥ చిరత రాభ్యాసమునను నీవరుగుచుండు
వారవనితల గృహమందు వచ్చియుంటి
వేమొ నీపాట్లఁజూపింతు నిపుడురమ్ము
దాగియుండిన నీచావు తప్పఁబోదు॥

(కోపముతో) ఓరీ! పాపవిచారా! నయవిమారా! ఏమూలస
క్కియుంటివో బయల్పడకున్నావేమిరా?

తే॥ గీ॥ దరియఁదెన్నునుగానక తల్లడిల్లి
ప్రాణభీతిని నెందేనిఁ బరువువిడిచి
కంటఁబడకుండఁగాదాగి యుంటివేమొ
శూరగుణధాము జితసోము సోముజూచి॥

ఉ॥ ఇయ్యెడఁగాదుఘోరవని కేగిభయంబున దాగియుండినన్
న్యాయమువీడినట్టి మరుజాధముని బరిమార్చకుండ నా
దయ్యమువృద్ధినిచ్చునొకొ తప్పకదైవమొ లేకమేమొ సా
హాయ్యముసేయవచ్చెడు భటాళియొనిన్ను వధింపకుందుమే॥

తక్కినవారిమాట లిప్పుడేటికి? ముందుగ నేనీపనికై వచ్చియుం
టినికదా? ఆదుర్భాగన్ శిఖామణి యీదివ్యభవనంబున నేమూలను
దాగియున్నాఁడో చూచెదనుగాక ఇంతలోఁ దండ్రుగారుకూడ వత్తు
రు (అని నలుదెసలను వెదుకుచు లోనికిఁబోవుచున్నాఁడు.)

భుజం—(ప్రవేశించి) వీనిమాటలనుబట్టిచూడఁగా నిది సామాన్యము
గాఁబరిసిపోయెడునట్లు కనుపించుటలేదు. నేను భయపడినట్లు వీరు
కనుఁగొనినచో నన్నుమరింత ధిక్కరింపఁజూచెదరు కావున నిర్భయ
ముగానుండవలయును.

సోమ—(పరుగెత్తుకొనివచ్చి విటునిచేయిఁ బట్టుకొని)

ఉ॥ ఎచ్చటికేగుచుంటివిర యెంగిలిమెక్కడి కుక్కరీతి నిల్
సొచ్చితివింక నేనువెనజూడక నాదగుతల్లిదండ్రులు
నెచ్చునటుల్ పొడింబొడిగ నిన్నిటఁదన్నెద, నామిషంబుకై
మచ్చము గాలముకొదగులు మాడ్కి నిఁ జేతికిఁజిక్కినావురా॥

భుజం — (తనలో) ఓహో! వీనివదరుబోతుతనము హెచ్చుగానున్నదే
కానిమ్ము నేనే యించుకయోర్పు వహించెదను,
సోమ — కానిమ్ము నీకు కాలమునమీపించుటనుబట్టియే యిట్టిదుర్బుధి
యుత్పన్నమైనది.

తే॥ గీ॥ నా ద్దరాలిని నెట్టెట్లో మోసగించి
యొద్దఁజేరితివార నీయూహకేమి
కాని యానైంధవాదులౌ కాముకులకుఁ
గలిగినట్టి సౌఖ్యమునీకుఁ గలుగుగాక॥

భుజం — చాలు నిక నోరుమూయుము సిగ్గుచేఁ దలపంచుకొనక
తగుదునని మాటలాడెదవేల?

సోమ — ఏమీ నోరుమూయవలయునా?

ఉ॥ మట్టెద, నేలఁబెట్టెదను మాయిలుసొచ్చిన నిన్నుఁగాలితోఁ
దట్టెదఁ బాపకార్యపువిధంబునుబూను దురాత్ము నిన్నినుక
మొట్టెద నింకనెచ్చటికిఁ బోయెదవోరి, పరాంగనామణి
ముట్టిన వాడెచచ్చితివి మూఢకులాధమ కాచుకొమ్మిఁక॥

భుజం — ఊరుకొనినకొలఁది నీకు నోరుహెచ్చుచున్నదిగా! ఓ ప్రేలరీ
నీవాచాశూరత్వమునుజూచి యిచ్చట భయఁపడు వారెవరును
లేరు. మర్యాదగా విరమింపుము.

సోమ — నీయంతము కనుఁగొననిచే విరమించువాఁడీ సోముడుకాఁడు.
టక్కరిమాటలతోఁ దప్పించుకొని పోవలయునని ప్రయత్నించు
చుంటివి కాబోలు నట్టి ప్రయత్నములు నోయొద్దసాగవు.

భుజం — మూఢుడవగుటచే నట్లచుకొనుచుంటివి. నేను స్పష్టముగాఁ
జెప్పెదను వినుము.

ఉ. నీదగుసోదరీమణికి నెయ్యమునూపెడు బావనైన నా
మీద ననూయఁజూపుటదీ మేలటరా పదిచుండిలోన దా
యాదులు నవ్విపోదురనియైనను గుట్టునఁజంచుకోక నీ
గాదిలిచ్చెల్లి గేలివడఁగా నిటురట్టొనరింతువే ఖలా!

సోమ—ఓరివాఁచాటా! అంతరిపురజనవిటా!

ఆ॥ వె॥ ఆఁడుదానిపోల్కి నంతరంగములోన
నడరుపుట్టుచుండ నడఁచిపెట్టి
పైకిబేరములను బల్కనేటికిమూఖన్
నోదుమూయుమింక నుడువులేల?

భుజం—అరే! మూఢాగ్రేసరచక్రవర్తి!

సీ॥ అనదయాజామాత నంగీకరించిన
నీతండ్రిమగలింపఁ చేతకాక
పెండ్లియాడినయట్ట పెండ్లాముసంతోష
పటపనిబావతోఁ బల్కలేక
మదనాతిఁ చేజాల మరిగి వేటొకభర్తఁ
జేరినచెల్లికిఁ జెప్పలేక
కులపుమర్యాదను నిలుపజాలనినీదు
చిత్తవృత్తికి బుద్ధిసెప్పలేక

తే॥ గీ॥ నిప్పుఁదొక్కిన కోతినాఁ గుప్పిగంతు
లిడుచు నన్నదూరెడవేల హీనగుణుడ
కట్టపెట్టుము చాలు నీగుట్టుబయట
వేసికొనుచుంటి విదియెంత వెట్టితన మొ॥

సోమ—కుటిలహృదయా! నీ నీతికి జాలసంతసించితిని, నీవుచెప్పినదాని
కంటె సిగ్గువిడిచి నీవు మాటలారాదు చున్నందుకు నాకుసిగ్గుచు
న్నది.

చ॥ చదివితే వేమిసాధకము సద్గుణముల్లలిగించు విద్య నీ
హృదయమునందుఁ బాపభయమింతయు లేనపు డెన్నియేనియున్

గుడిరిచి చెప్పజాలుదువు కోవిదునింబలెఁ జాలుఁజాలు నీ

వదనముజూచిన న్నరకశాధజనించునుసుమ్ము మర్మతీ॥

భుజం — ఓరీ ! ఆత్మస్తోత్ర సారాయణ ! కులకలంకా ! యంతనకు
నీ వెన్నిమాటలాడిన శాంతభావముతో నిన్ను మందలించుచుంటివి.
దానిని గుతెఱఱుఁగఁజాలక యేమేమో ప్రేలుచుంటివి. ఇదేతుది
గాఁ జెప్పచున్నాఁడ నాలకింపుము.

తే॥ గీ॥ ఒక్కగుద్దుకు నెత్తురు గ్రక్కునట్లు
ముక్కుమీదను గుద్దెద మూఢ నోరు
మూసికొనిపోమ్ము ప్రాణముల్ పోవకుండ
బ్రతికియుండినఁ జాలును పరువదేల?

సోమ — అవునుఁడే త్రగొడ్డున కరిపులచేటను సామెతవిన్నదేకదా

తే॥ గీ॥ తొమ్ముప్పయ్యలుసేసి హారమ్ముగా ధ
రింతుమోరక ! యేలసామంతమిఁకను
వంటయిల్పొచ్చు కుండేటిపగిదియైతి
వేల బీరమ్ము నీరమ్ము పాలుసేతు॥

(ఇద్దఱు రాజభటులతో వణిక్పతి ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వణి — (కుమారునితో) నిర్భాగ్యుఁడా ! నీకీవాగ్వ్యయమేలరా ? అగు
గో ! న్యాయమునుపరిపాలించు దాతలు వచ్చియున్నారు. అంత
యును వారే విచారించుకొందురు. నీవూరకుండుము. (వస్తువుల
ను గొన్నిటిని భుజంగరావుమీద రహస్యముగాఁ బడవైచి భటుల
తో) అయ్యా ! అంతయు మీరేచూచుచుంటిరిగదా ! నాకుమా
తెఱ యంతరిపురమున నిద్రించుచుండఁగా గృహంబుసొచ్చి నగల
ను దొంగిలించి పైఁగా నాకుఱ్ఱవానితో నెట్లు పోట్లాడుచున్నాఁడో
తమరేవిచారింపుఁడు.

భటు — (భుజంగరావు చేయిబట్టుకొని) రక్షకభటుస్థానమునకు రమ్ము
(అనిలాగికొని పోవుచున్నారు.) (నిష్క్రమింతురు.)

సోమ — తండ్రి ! ఈభటులకేమయిన నాశపెట్టితివా?

వణి— ఈ వ్యాజ్యమును మనపక్షము నేయించినచో నూటపదిహారులు
బహుమతి యిత్తునని వాగ్దత్తముచేసి సగమురూకలు ముందిచ్చితిని
సోమ — అంతటితో నొప్పుకొనిరా?

వణి— వారికింకను సాశయున్నది కాని కార్యాంతమున మఱొకమా
టకూడ చెప్పి సంతోషపెట్టెదనంటిని.

సోమ— వాగ్దాతకల న్యాయవాదినేర్పఱచితిరా?

వణి— ఏర్పఱచితిని, మనభోజనానంతరము పోయి న్యాయవాదితో
మాటలాడి రావల ను ను పోదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(బంధనాలయమునఁ బ్రథమద్వితీయరక్షకభటావృతుడై భుజం
గరావు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

భుజం— (జనాంతికముగా.)

నీ॥ పదిమందిహితులతోఁ బాటుచుండెడినేను

నేరస్థులను గూడినెగడవలసె

నుద్యోగమునుజేసి యూరిపెద్దలతోడఁ

రుగునాకీవాత దెచ్చెనజుఁడు

(చాసాదములమీదఁ బండుచుండెడినేను

బంధనాలయమందుఁ గుండవలసె

నిష్టాన్నములదిరిచు నెలమినుండెడినేను

మితభోజనముచేత మెలఁగవలసె॥

తే॥ గీ॥ వకటకాలంబు విపరీతమైనయపుడు

రాజుబంబును బంబులేరాజులౌట

కలుగుమనయత్నములచేతఁ గాదుబ్రహ్మ

వ్రాలుదప్పించుకొనుట యెవ్వారివశము॥

కేవలమ విధి ప్రేరితమని మాత్రమెట్లు నిశ్చయింపఁగలము విధి
వ్రాలుకూడఁదొలి జన్మమునందొనరించిన కర్మము ననుసరించియుండు
ను అట్లు కాకున్నయెడల.

సీ॥ ఏనేడయాకాంత యేకాంతమునన్నుఁ

దనసెజ్జఁజేర్పఁగా దలఁచుటేడ
తలఁచెఁబోయినాటఁ దనచెల్మిక తైత్తో
సిగ్గేదివెంటనేచెప్పుటేడ
చెప్పెఁబోచెలియుంచుఁ జెప్పినంతనెయామె
తనన్నేహితకునన్నుఁ దార్చుటేడ
తార్చెఁబోయంతమాత్రననేను నాసఖి
గృహమందుఁ జేరిరాగిల్లుటేడ॥

తే॥ గీ॥ రాగి మొందిననేమాయె రమణితోడ
నప్పుడప్పుడుకలియక యెప్పుడచటఁ
గాలమునుబుచ్చనేలనా కర్మవశము
చేతఁగాకున్న నీలాటి సేగియున్నె॥

ఒక్కసారి నామనోహరిణి యిచ్చటికివచ్చి నాతోముచ్చటించె
దనని యాపెచే ద్రవ్యసహాయమును బొందిన రాజభటునితో నాకు
రాత్రికడఁ గబురంపియున్నదికదా! ఆపెతోమాటలాడిన నామనోవ్యధ
యంతయుఁ దీరుటయేకాక ముందీవ్యాజ్యమునుగూర్చి జరుపువలసినవి
షయములుగూడఁ దెలియఁగలవు.

ఉ॥ ముద్దులగుమ్మతోననుఁగు ముచ్చటలాడినఁ దాపమారెడున్
సుద్దులువల్కఁగానెవ్యధ సుంతయునుండక సౌఖ్యమబ్బెడున్
ముద్దుఁగొనంగఁ కష్టములుబోవును గౌఁగిఁటజేర్చినన్మహా
పద్దశవీడిపోయెడిసెబాసీకఁ జింతలనేలయియ్యెడన్॥

(తిరిగిచూచి) గల్లుగల్లుమను నందెలచప్పుడు వినవచ్చుచున్నది
తప్పక నాయారవప్రాణము వచ్చుచుండవలయు. (తొంగిచూచి) నిజ
మే ఆపెయే వచ్చుచున్నది.

సీతా—(ప్రవేశించి విచారముతో)

తే॥ గీ॥ భర్మమందిరమందు నాప్రక్కమీఁద
నన్నుమదనకేళినిఁ దేల్చి యున్నభువిని

బంధనాలయమునఁ జూడవలసెనేడు

కటకటా! విధిదాటఁగాఁ గలరెజనులు॥

ఇచ్చటికివచ్చి ప్రాణేశునియవస్థను గన్నులారాఁ జూచినపిమ్మట నంతకుముందున్న మనోధీరతపోయి విచారముగ్నమగుచున్నది. నన్ను గూర్చికదా యీసుకుమారున కిట్టికష్టము సంభవించినది. మించినదా నికేమిచేయఁగలము. నాయుష్ట దేవతయగు నాహైమవతినిఁ బార్థివించెద నుగాక.

సీ॥ హేమదుర్గానాదు కామసుందరుదప్పు

బాటఁదోలిననీకుఁ జీరలిత్తు

గిరిరాజతనయ నావరునికష్టముగట్టు

నెక్కించుమా నీకు మోక్కులిడుదు

కామారినాపాఁగకాంతు నాపత్యము

ద్రముఁదాటజేసిన రవికెలిత్తు

గౌరినాదయితునికిలతఁ దీర్చుమునీకుఁ

బొడికుంకుమనుదెచ్చి పూజసేతు!

తే॥ గీ॥ అంబనావణాంతకానికి నడరుబాపు

మఖిలఫలములుదెచ్చి నీకర్పణంబు

సేతునాకుసంతోషంబు సేయుమంబ

సకలగుణపుష్పరోలంబ శైలజాంబ॥

ప్రథ—ఓయి! కడచినరాత్రిమనకుఁ దెల్పినప్రకారము సీతమ్మగారు

వచ్చియున్నారు మనముకొంచెమావలికిఁ బోవుదమురమ్ము.

ద్వితీ—అవునురా మనకు జాలడబ్బుకూడ నిచ్చియున్నది. అటులనేబో

వుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

సీతా—(భుజంగరావును సమీపించి నిచారముతో.)

మలయమారుతరాగము-ఆటతాళము.

(సంభాషణము.)

అకటనీకీవికటమగుస్థితి । నమరఁజేసెనుగమలగర్భుఁడు

వికలమగునీహృదయమందున వెరపుఁగాంచకుమెడలుగన్వము॥
 భుజం—చెలియనీముఖచంద్రబింబము తొలఁగఁజేసెను నాదుకన్వము
 లలితమగునీమాటలనువిన! గ్లాని లేశములేకపోయెను॥ చెలి॥

సీతా—నాధనీకొకన్యాయ్యవాదిని నమరగూర్చితిధనమునిచ్చితి
 నాధనంబునుగొంచునాతఁడు నాకు వాగ్దానంబొసంగెను॥ నాధ॥

భుజం—ఏమివాగ్దానమును నాతండ్రిచ్చెనో యది తెల్పవేసఖ
 నామనోహరివ్యాజ్యవిషయ మదేమియగునని కబురుపంపెనె॥ ఏ॥

సీతా—కల్లతెఱఁగునుఁ బన్నియుండిన కారణంబున మనమగెల్తుము
 ఎల్లిజరుగువిచారణంబునఁ దెల్లమానని చెప్పిపంపెను॥ క ॥

భుజం—సాక్షులెవ్వరటంచునడిగిన సకియయేమని తెలిపియుంటివి
 కక్షదారులపన్నుగడ వ్యక్తంబుగాదని నేనెఱుంగుదు॥ సా ॥

సీతా—నేనొకర్తును జెలులొకీద్రఱు నిజము సెప్పట కొప్పుకొంటిమి
 కానితండ్రికి నెడముకాఁగల కాలమిప్పటి కరుగుదెంచెను॥ నే॥

భుజం—లోకనిందకఁ బాత్రురాలవు కాకయుండుము నాదుకర్మము
 నాకుఁదప్పదు గాననేనది న్యాయ్యవిధినను భవమునొందెద॥ లో॥

సీతా—లోకనిందయుఁ బ్రాణహానియు లోనుగాఁగల వానినెన్నఁడు
 సాకుఁగొనుచు మనోహరాంగునిఁ జాలకన్వముపాలుసేతునె॥ లో॥

భుజం—స్నేహలక్షణమన్ననీదియె చెలియనేటికిఁ దెలిసికొంటిని

రాహుముక్తశశాంకవదన పరామృశించితివెంతయహాము॥ సే

సీతా—(తిరిగిచూచి) నాయకా ! ఎవ్వరో యొక రాజస్థానాధికారియి
 టువచ్చు చున్నట్లున్నది. నేనిచ్చటనుండుటంత యుచితము కాదు.
 నేను బోయివత్తునా?

భుజం—అవును నిజమే నీవీకఁబొమ్ము వీలయినప్పుడెల్ల నీముఖదర్శన
 భాగ్యము నాపై వెదజల్లుచుండుము

సీతా—చిత్తమల్లెయొనరింతును

(నిష్క్రమించుచున్నది)

భుజం—(జనాంతికముగా)

ఉ॥ వచ్చినవాడువచ్చె నిఁకఁబంకజనేతని ను బాయకుందునా
కచ్చపలాక్షి యెంతయు సహాయము సేయుదునంచుఁ జెప్పెనే
నిచ్చటఁగుందనేల యిదియెట్లును గల్పితనేరమాటచే
జెచ్చెఁగొట్టివేయుదురు చేడెనుగూడెదఁ జింతవీడెద॥

భ్రాంతియేకాని భావికాలము నెవరుచింతఁయింపఁగలరు?

తే॥ గీ॥ ఎట్టికాలంబునకు నెద్దియేవిధాన
జరుగవలెనో యది సతంబు జరుగుఁగాని
మనుజు లనుకొన్నయట్లు లేదియునునొకప్పు
డేనిఁ గాఁజాల దవనినొడేనిఁగాని॥

ప్రధ — (ప్రవేశించి) భుజంగరావుగారు మీ వ్యాజ్య విచారణదినము
నేడే. తమరిని “న్యాయస్థానమునకుఁ గొనిర”మ్మని ప్రభువుగారి
యుత్తరువైనది (తాళముతీయుట నభినయించి యతనిని భటుఁడు
వెంటఁగొనిపోవుచున్నాఁడు.) (నిష్క్రమింతురు)

— గద్య —

ఇతి త్రిమతాగ్రశినాధుని వీరమల్లయారాధ్య
విరచిత సీతామనోహరనాట
కంబునందృతీయాంకము.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సీతామనోహరము.

చతుర్థాంకము.

న్యాయస్థానము.

(రాజును, డంబాచారి ఉత్తమరావనున్యాయవాదులు
ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజు — సేవకా ! వణిక్పతిని భుజంగరావును విలువుము.

సేవ — చిత్తము, (మరాఢుసాదులు విలుచును.)

వణి — (ప్రవేశించి) దణ్ణములరిడి

రాజు — ప్రమాణము చేయించవోయ్.

సేవ — దేవునియెదుట ప్రమాణముచేసి అంతయు నిజముచెప్పెదను. అ
బద్ధమేమియును జెప్పను. (అని వణిక్పతిచే ననివించును.)

రాజు — నీపేరేమి ?

వణి — అయ్యా వణిక్పతండి.

రాజు — నీతండ్రిపేరేమి ?

వణి — పేరినెట్టి.

రాజు — నీవ్యాజ్యమేమిటి ?

వణి — అయ్యా ! యీ శుశ్రీ బుధవారమునాడు రాత్రి 12 గంటల
వేళ భుజంగరావు నాగృహములో దొంగతనమునకై ప్రవేశించి
మేనురందరమును గాఢముగా నిద్రించుచుండఁగా పూర్ణాభరణ
భూషితమైన నాకుమార్తెయును సీతారత్నము మెడలోని బంగరు
కంటెయుఁ గాసులపేరు సంగ్రహించుకొని పారిపోవుచుండఁగా
మాకుఁజ్ఞుది మెలుకువగాంచి కేకలుపెట్టినది. అప్పుడు నాకుమారుఁ

డగు సోమయ్య నిద్రలోఁ ద్రుల్లిపడిలేచి వానినిఁ బట్టుకొనెను. నేను రక్షకభటాలయమునకేగి యచ్చటి యధిపతితోఁ జెప్పితిని వారిద్దరుభటులను నావెంటబంపినపుడా భటులు నాగృహమందు నాకుమారునితో వివదించుచున్న భుజంగరావును బట్టుకొని యత నియొద్దనున్న నగలతోఁ దమవెంటఁ గొనిపోయి కొట్టులోనుంచిరి. న్యాయప్రభువులరగు తమరు విమర్శించి దోషియగు భుజంగరావు నుశిక్షించి నాసాత్తును నాకిప్పించఁగోరెదను.

ఉత్త—భుజంగరావు మీ యింటిలోఁ బ్రవేశించునప్పుడు చూచి యుంటినా?

వణి—లేదు.

ఉ—నగలను నీకుమార్తె మెడలోనుండి తీసుకొనుచుండఁగా నామె కాని నీవుకాని మఱియెవ్వరుకాని చూచి యుండిరా.

వణి—నేను చూడలేదు నాకుమాత్రే చూచి కేకలుపెట్టినది.

రాజు—నీకుసాక్షులెవరు

వణి—సీతారత్నము, సోమయ్య, రంగినెట్టి.

రాజు—సేవకా! సీతారత్నమును విలుపుము.

సేవ—(ముమ్మారు కేకలిడి సీతారత్నమును విలిచి వెంట గొనివచ్చి ప్రమాణము చేయించును.)

రాజు—నీపేరేమి?

సీతా—సీతారత్నము

రాజు—నీభతాపేరేమి?

సీతా—భుజంగ, రామస్వామి.

రాజు—భుజంగ రామస్వామియా?

సీతా—కాదు రామస్వామి.

రాజు—అటులనా? సరేమంచిది. నీవు భుజంగరావునెఱుగుదువా?

సీతా—ఎఱుగుదును.

రాజు—అతఁడు మీయింటికిఁ దొంగతనమునకై ప్రవేశించినాఁడా?

సీతా—లేదు.

రాజు—నీమెడనుండి నగలుతీసుకొనుచుండఁగాఁ గేకలుబెట్టితివా?

సీతా—లేదు.

డంబా—నీవివాహసమయమందు నీకేమేమి నగలుపెట్టినారు?

సీతా—కంఠి, కానులు, వడ్డాణము, పోచీలు, కాశ్యజతలు, చేతిజతలు, నిచ్చినారు. మఱికొంతరొక్కమిచ్చినారు.

డంబా—అవియన్నియు నిప్పుడు నీకడనున్నవా?

సీతా—కంఠి, కానులు, రొక్కము నాయొద్దలేవు.

డంబా—ఏమయినవి?

సీతా—రొక్కము నాకియ్యలేదు కంఠి, కానులు మాతండ్రిగారుతీసుకున్నారు.

డంబా—ఎప్పుడు.

సీతా—వారముదినములయినది.

డంబా—భుజంగరావు దొంగతనము చేసినాడని చెప్పటకు భయమగుచున్నదా?

సీతా—భయమేయగుచున్నది.

డంబా—(కూర్చుండును)

రాజు—ఏమయ్యా! ఉత్తమరావుగారు నేరస్థునిపక్షమున మీరేమైన నడుగుదురా?

ఉత్త—చిత్తము. (సాక్షితో) మీనాయనగారు నీకంఠియు, కానుల నెందుకుఁ దీసికొనిరి?

సీతా—నాకుఁ దెలియదు.

ఉ—భుంగరావు దొంగతనముచేయ వచ్చినాఁడనుటకు భయమగుచున్నదంటివే అదేల?

సీతా—అన్యతమగుటవలన

ఉ—నీవు రామస్వామిని వివాహమాడుట కంగీకరించితివా?

సీతా—లేదు.

ఉ—అట్టిచో వివాహమెట్లయినది?

నీతా—నాతండ్రిగారు బలవంతముగఁ చేసినారు.

ఉ—నీతల్లియు సోదరుఁడు నొప్పుకొనిరా?

నీతా—లేదు

ఉ—చాలునింకఁబొమ్ము

రాజు—సేవకా సోమయ్యనుపిలిచి ప్రమాణము సేయించుము

సేవ—చిత్తము. (ముమ్మారుపిలిచి సోమయ్యచేఁ బ్రమాణముసేయించును.)

రాజు—నీపేరేమి?

సోమ—సోమయ్య.

రాజు—నీతండ్రియెవరు ?

సోమ—వణిక్పతి.

రాజు—నీవయస్సెంత ?

సోమ—25 ఏండ్లు.

రాజు—డంబాచారిగారు ! అడగండి?

డంబా—భుజంగరావు నెఱుఁగుదువా?

సోమ—ఎఱుఁగుదును

డంబా—నీతండ్రి యితనిపైఁదెచ్చిన వ్యాజ్యమునుగూర్చి నీకేమి తెలియును.

సోమ—ఇతఁడు గి బుధవారమునాడు రాత్రివేళ మాయంటిలోఁ జొరబడి నాచెలియలిమెడలోని కంఠియుఁ గాసులపేరును దీసుకొని పోవుచుండఁగా నేనుపట్టుకొని మాతండ్రిని పిలిచితిని ఆయనరాజ భటులను పిలుచుకొనివచ్చి వారికీ భుజంగరావు నొప్పగించి యీ వ్యాజ్యము తెచ్చినాడు.

డంబా—(కూర్చుండును)

రాజు—ఉత్తమరావుగారు కానియ్యండి.

ఉ—నగలను నీచెల్లెలిమెడలోనుండి తీసికొనుచుండగా నీవుచూచితివా

సోమ—లేదు. తీసికొని పాటిపోవుచుండగాఁ జూచితిని.

ఉ—నీకును భుజంగరావునకును విరోధమున్నదా?

సోమ—ఉన్నది.

ఉ—ఎందువలన?

సోమ—ఊరకయే.

ఉ—ఎవరెవరికి?

సోమ—నాకును నాతలిదండ్రులకును నతనియెడల విరోధమే.

ఉ—నీచెలియిని రామస్వామికిచ్చుటకు నీవిష్టపడియుంటివా?

సోమ—లేదు.

ఉ—అతనినిఁ జేసికొనుటకామె యిష్టపడినదా?

సోమ—లేదు.

ఉ—చాలునికబొమ్ము.

రాజు—సేవకా! రంగిసెట్టినిఁబిలిచి ప్రమాణము సేయింపుము.

సేవ—చిత్తము. (అట్లుసేయును)

రాజు—నీపేరేమి?

రంగి—నాపేరు రంగిసెట్టి.

రాజు—నీతండ్రిపేరేమి?

రంగి—అబద్ధాలు.

రాజు—నీకెన్నియేండ్లు.

రంగి—నలుబది సంవత్సరములు.

రాజు—డంబాచారిగారు! పశ్చింపుడు.

డంబా—నేరస్థుని యెఱుఁగుదువా?

రంగి—ఎఱుగుదును.

డంబా—ఎంతకాలమునుండి యెఱుఁగుదువు?

రంగి—చిన్నప్పటినుండి ఎఱుగుదును.

డంబా—ఎఱుఁగుదువు.

రంగి—అయ్యో! ఒక్కరివారమేకా.

డంబా—ఇతనిగుణమెటువంటిది.

రంగి—వాడు మంచివాడేకాని చిన్నప్పటినుండి గూఢ బొగరుమోతులును, పోకిరిసహవాసము కలవాడును.

డంబా—వారముదినములక్రిందిట నితఁడేమిచేసినాఁడో నీకు తెలుసునా?

రంగి—చూవణిక్పతిగారియింట్లో నగలెత్తుకొనిపోయినాడని అన్నారు. కాని నాకళ్ళతో నేనుచూడలేదు. పాపపుకూటలెక్కడ చెప్పుదును.

డంబా—ఎత్తుకొనిపోయిన దెవరనియన్నారు?

రంగి—భుజంగరావనియే అన్నారు.

డంబా—(కూర్చుండును.)

ఉత్త—(లేచి) భుజంగరావని యెవరన్నారు?

రంగి—అందఱునన్నారు.

ఉ—అందఱునఁగా నెవరు?

రంగి—వణిక్పతివారందఱు నన్నారు.

ఉ—వణిక్పతి యింటివిశేషము లింకేమయినా నీకు తెలుసునా?

రంగి—అ. అ. అ. అబ్బే. రామ రామ. మనవంటివారను కోడగనివి యొందుకులెండి పాపము పుణ్యము భగవంతుడికి తెలియవలెను.

రాజు—నవ్వకూడదు తెలిసిన విషయమంతయు జెప్పుము. లేకున్ననిన్ను శిక్షించెదను.

రంగి—(భయముతో) చిత్తము. చిత్తము

ఉ—తెలుసునా? తెలియదా?

రంగి—అంటారుకాని నాకు తెలియదు.

ఉ—ఏమనియంటారు?

రంగి—ఆపిల్లకు వీడికి సంబంధమున్నదని.

ఉ—చాలునుబొమ్మ (సూర్పుండును)

డంబా—(లేచి) నాయ్యాధిపా ! ఈదొంగతనము జరిగినసమయము నడుదేయియయి యున్నది అట్టిపనికి చాత్యము కరివిగా దొరికి

ట యసంభవము మూడవసాక్షియగు రంగిసెట్టి చెప్పినదానిని బట్టియు నేరస్తుని ముఖవై ఖరినిట్టియు నితఁడీ దొంగతనమును చేసియుండెననుట కెంతమాత్రమును సందేహము కనుపించదు. రక్షకభటులు వణిక్పతియింటిలో భుజంగరావును బట్టుకొనినపుడు చౌర్యధన మతసియొద్దనే యున్నట్లు వారు తమ న్యాయస్థానమునకుఁ బరిపినకాగితమునుబట్టి స్పష్టముగా నమ్మదగియున్నది. ఇతఁడు చున్న జేకపర్యాయము లిట్టి వ్యాజ్యములలో న్యాయస్థానమున కెక్కి యున్నాఁడు. వీని దౌజన్యమునుబట్టి నిజముగా నెఱిగిన దానినిఁ గూడఁ బలకరముగాఁ గాఁగముచేతః గొండలుసాక్షులను మేము నడులుకొని యుంటిమి. రుజువుకాకపోయినను న్యాయాధిపతుల స్వాభిప్రాయమునుబట్టి న్యాయాధిపతులు నేరస్తులను శిక్షింపవచ్చునని శాస్త్ర మొప్పుచున్నది. వీని నిప్పుడు శిక్షింపక విడిచినయెడల ననేకమంది జనలకుఁ గష్టములు సంభవించును. గావున జనసౌఖ్యార్థమై దుర్మార్గుఁడగు వీనిని శిక్షింపవలయునని నేరాపాదకుఁడు తమయొక్క ఘనమును గూర్చి మిక్కిలి ప్రాధికంచుచున్నాఁడు.

ఉత్త—(లేచి) న్యాయాధిపా! ఇది కేవలము కల్పిత వ్యాజ్యమైయున్నది. మొదటిసాక్షియొక్క వాఙ్మూలమునుబట్టి యీవిషయమును దేవరవారు విస్పష్టముగాఁ దెలిసికొని యుందురు. రెండవసాక్షి చెప్పినప్రకారము నేరాపాదకుని కుటుంబములోని వారందరికిని నేరస్తునియందు విరోధమున్నట్లు తెల్లమయినది. ఆ విరోధకారణ మతఁడు సిగ్గుచే జెప్పకపోయినను మూడవసాక్షి వాఙ్మూలముయొక్క చివరభాగమునుబట్టి విశదమగుచున్నది. అట్టి విరోధముచేత నీవ్యాజ్యమును గల్పించి యుండవలయునేకాని యిది యధాదళ హాగా జరిగియుండలేదు. రక్షకభటులలోని బంపబడినవిచారణాంశములను నమ్మఁగూడదని తగు హేతువులనుబట్టి దొరతనమువారు శాసించి యున్నారు. ఈ నేరము జరుగుచుండఁగా స్వయముగా

జూచినట్లొక సాక్షియుఁ జెప్పియుండలేదు. ఈనిష్ఫలమగు కల్లోలమునకు వణిక్పతియే కారకుఁడు. ఏమనఁ- ఈడువచ్చియున్న తనకొమాతెకననుకూల దాంపత్యము సంభవింపజేయుటయే. కాబట్టి న్యాయవిమర్శకులగు ప్రభువులు, నిదోకపియగు భుజంగరావుపై వణిక్పతి విరోధ భావముతోఁ దెచ్చిన యీకల్పిత నేరమును దగ్గించి పరువునకు నష్టమును గలుగ జేసినందునకు వణిక్పతిని శిక్షించి యతనివలన భుజంగరావునకుఁ గొంతధనము నిప్పించవలయునని తమయొక్క- ఘనతనుగూర్చి మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను.

రాజు — భుజంగరావు ! నీ పయిన కాబడిన యీవ్యాజ్యమునకు నీవే మిసమాధానమును జెప్పకొనియెదవు ?

భుజంగ—అయ్యా ! యీచెప్పెడి నేరమును నేనెన్నడును చేసి యుండలేదు. నాకేమియును దెలియదు. ఇది కేవలము కల్పితము. కంఠియుఁ గానులును నాపైఁ బడవైచి రక్షకభటులను మంచినూటఁ జేసికొని నన్నిట్లు వణిక్పతి యగౌరవము చేసినాడు. ఆసొత్తుడు వణిక్పతియే తీసుకొనినట్లు మొదటి సాక్ష్యమువలన రుజువు కాబడినది. నేను నిదోకపిని, నన్నురక్షింపవలయును. యింతకంటె నేను జెప్పకొనునదేమియును లేదు.

రాజు—ఈవ్యాజ్యములోని సాక్షులవలన నేరమెంతమాత్రమును రుజువుచేయబడి యుండలేదు. మొదటిసాక్షి భతకపేరు చెప్పటలోజరిగిన పొరబాటునుబట్టియు, రెండవసాక్షి నేరస్థనియందు దమకుటుంబములోఁ నందఱికిని నిష్కారణవైర మున్నదనుటను బట్టియు మూడవసాక్షి స్పష్టముగా నొప్పుకొనుటను బట్టియు వణిక్పతి కు మాతెకును భుజంగరావునకు సంబంధ మున్నదని స్పష్టముగా నమ్మదగియున్నది. ఆగుట్టును బయటఁ బెట్టుకొనినచో మర్యాదభంగమగుననియు తటస్థముగా నూరుకొనుటకు మనసొప్పుకయు

నీ నేరమును గల్పించినట్లు నాకు స్పష్టముగా కన్పడుచున్నది. దొంగ
తనపు నేరమందు భుజంగ రావు నిదోషియని నమ్మితిమి. ఇక ముం
దెన్నడును నిట్టికల్పిత నేరమును దేకుండుటకై పణికొని మంద
లించుచు వ్యాజ్యమును దగ్గించడమైనది.

(సభ్యులందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గ ద్య .

ఇతి శ్రీమత్కాశీనాథుని వీరమల్లయారాశ్య

విరచిత నీతామనోహర నాట

కంబునఁచతుర్థాంకము.

సంపాదించుట :

శుభముస్తు.

అవిఘ్నముస్తు

సీతామనోహరము.

పంచమాంకము.

(వణిక్పతియు, గుమారందను ప్రవేశించుచున్నారు)

సీతామ—జనకా! రక్షకభటులకు సగముద్రవ్యము నిచ్చియుంటిమి. వారిందున మనకేమి సాయమును నేయలేదు. కావునఁ దక్కిన ధన మియ్యకుము.

వణి—అదికూడ నామరుసటి దినముననే తీసికొనినారు

సీతామ—మనమనుకొన్న కార్యము ఫలించకపోగా నిష్కారణము యిటులుడబ్బుకాఁజేసినారే! దీనివలన మనకవమానము తప్పమఁలేమియుఁగలుగలేదు. మెదలక యూరకొనిన చక్కఁగానుండెడిది.

వణి—వారికిచ్చినది దండుగయేకాదు. ఏమన, వారికధికారమున్నంత వరకొక్క దినము కొట్టులో వేసినారుకదా? ఇంక పరాభవమా? అదిస్వయముగాఁ దెచ్చుకొనినదే. ఆ చండాలుపుముండ నెన్నఁడు సాత్యమునకు దెచ్చితిమో నాడే యవమానము వచ్చినది. చీ! దాని మొగమును జూడరాదు. నేనింటికిరాను ఎచ్చటికేనిఁబోయెదను.

(నడుచుచున్నాడు)

సీతామ—(పట్టుకొని) ఎక్కడికేగెదను. ఇంటికిరండు మాయమ్మగారితో జెప్పిపోవచ్చును. (అనిలాగికొనిపోవును) (నిష్క్రమింతుడు)

(వణిక్పతిగృహము.)

(వణిక్పతియు, గమలాంబికయు, గుమారందను ప్రవేశించుచున్నారు.)

కమ—నాథా! కావలయునని తెచ్చుకొనిన దానికిప్పుడు విచారపడిన నేమిలాభము. భూలోకమునఁ బుట్టినతరువాత సహజముగాఁ గలు

గుచుండెడు కష్టసుఖములు, ప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠలును మనుష్యజాతికిఁ గా కింకెవరికి సంభవించగలవు. శుద్ధమూఁఖమునహించి యాడపిల్లను న్యాయసభకు సాక్ష్యమునమిత్త మీడ్చుకొని పోయి యుంటిరి. ఆకుర్రనిర్భాగ్యురాలు, వ్యవహారములు తెలిసిన మగ వారివలె నసత్యములుపలికి నిర్వహించుకొనఁగలదా? న్యాయాధి పతులను జూచినతోడనే దానికి యొడలు కంపమెత్తినదట. ఆ భయోత్పాతముచేత నిజము వెలుపలఁ బెట్టినది. మీ రావిషయమున కభిమానపడి కుమారిక బుద్ధిపూర్వకముగా మీకెక్కుగావించినదని తలంచి “యింటనుండ లేచిపోయెద” ననుట మంచిది కాదు. ఎచ్చటికిఁ బోయెదరు ? ఊరకుండుడు.

వణి—ఎచ్చటికిఁ బోయెదనా? పెద్ద యేటిలోనికి, చెప్పెదనువినుము.

నీ॥ కాశి కాపురిఁ జేరి గంగానదీస్నాన

మునుజేసి విశ్వేశ్వరుని భజించి

రామేశ్వరముబోయి రామసేతుస్నాన

మునుజేసి రామలింగని భజించి

శ్రీపర్వతమునకుఁ జేరి పాతాళగం

గనుమున్ని మల్లికార్జును భజించి

వర కాళహస్తి సువరాముఖినిమున్ని

కాళహస్తిశునిఁ గనిభజించి

తే॥ గీ॥ ఎచ్చటేనియు వసియింతు నేమిఫలము

పరువువిడనాడినట్టి యాబ్రీతుకువలన

నిహములేకున్న స్వర్గలోకై క సుఖము

గలుగుఁగావునఁ బోనిమ్ము కాంతనన్ను॥

కమ—సర్వమెఱిగినయట్టి మీకు మేము చెప్పెడిపాటివారము కాక పోయినను నామనవినిఁగూడ నించుకంటే యాలకింపుడు. సంసార భారకతలగు మీరే యట్లు తలంచినచో మీతోడిదియే లోకమనియెంచుకొలవలసిన నేనుమాత్ర మిచ్చటనేలయుండవలయును.

నేనునువచ్చెదను. నన్నుఁగూడఁ గొనిపోండు. మీకొమరులీ సంసారభారమును వహింతురు

శోమ. — ముక్కు పచ్చలారని కుఱ్ఱపిశాచముపై నఁ గోపము వహించి యిట్టి యనార్యకార్యమును నేయదలంచుట మీ కుచితముగాదు. ఆడుపిల్ల యుసూరనిన మనకుఁ జయమునుకాదు. ఇతరులెంత కఠినముననుకొన్నను తల్లిదండ్రులుచూత్రము గుటుక్కున దిగ్గ్రమింగి తనపుత్రికామణిని గడుపులోఁ బెట్టుకొనవలయును. లోకమున కెల్లమూఁఖుఁడయిన స్వకుక్షి పరాయణుఁడుడక్క తక్కురులుమీవలె నిట్లునేయరు.

శీ॥ అల్లునిమీదఁ గోపమున నంగలుసాచుచు నచ్చటచ్చట జెల్లని కోపతాపమున సిగ్గునుబోవిడి లేనిపోనివా కల్లులుబల్కుమూర్ఖువలెఁగాక మనంబునశాంతిఁగాంచిమీ పిల్లనుగడ్డులోననిడి ప్రేమనుజూపుట యుక్తమౌజుఁడీ॥

ఒక వేళ లోపమెయిన్నచో.

తే॥ గీ॥ కుఱ్ఱదానినిఁబిలిపించి కోపగించి

బుద్ధిసెప్పకమీరిట్లు పోదుమంచు

వెడలనేటికినేఁబోయి విలిచితెత్తుఁ

దప్పనై చుముకొమిరె పైదయవహించి॥

వణి — (తనలో) “కడుపుఁజించుకొనినఁ గాల్గపయిఁబడు” నన్నట్లునా కడుపునఁ బుట్టినపిల్లను రట్టుపెట్టుట నాకు నిజముగనే ధర్మముకాదు. కావునఁబిలిపించి మందలించెదనుగాక. (ప్రకాశముగా.)

తే॥ గీ॥ కులపుమర్యాదచుంజెడఁ గొట్టినట్టి

మూర్ఖురాలినిఁగొనిరమ్ము పొమ్ముతగుచి

వాల్లఁబెటెదనికెబుద్ధి వచ్చునేమొ

యిదియొకకున్న నిలువెడలెదనునేను॥

శోమ — చిత్తము అటులనే నేతును. (నిష్క్రమించుచు పోదు.)

కమ — (భర్తతో) మీరనినట్లు దానియందు లోపమున్న మాటవా

స్తవమేయనుకొనుడు చానినిబయల్పఱచినలోపము మనకుఁగా
దా? పిల్లదానినిఁ భయపెట్టక నెమ్మదిగా మందలింపుడు.
వణి—పిచ్చిదానా! నాకుమాత్రము మనస్సులో లేదనుకొంటివా యే
మే? నెమ్మదిగానే మందలింతునులెమ్ము. ఊరక కళ్ళబళ్ళబెదరిం
తునే కాని తిట్టునుననుకొంటివా కొట్టుదుననుకొంటివా?
నీతా—(ప్రవేశించి) తండ్రీ నమస్కారము నాకేమిసేస్తు?
వణి—(తనలో) కొంచెము కోపభావమును సూపనలయును. (ప్ర)కా
శముగా.)

ఉ॥ ఓసియభాగ్యురాల! చలమూనికులంబునఁ జేటూతెచ్చితే
దోసఁపుఁగృత్యమునలిపి దుండుదుకింతయొనర్చితోర, ము
వ్వీసమునాదుతప్పునొక వీసమునీదగు తప్పితంబును
జేసియుటల్ పరాభవము సేగిలభించెఁగతంబిఁకేటికి॥

తే॥ గీ॥ ఇంక నేనియుఁదగురీతి నింటికడను
మంచివర్తనమునఁ జరియించితేని
మేలుకాక యధాస్థితి మెలఁగితేని
నిన్ను వెడలింతు నెంచేని నేనుబోదు॥

నీతా—మీరంతగాఁ గినియుటకే నొనరించిన యశ్చత్యమేమియును లే
దు. నేనింటనుండుటయే కష్టముగాఁదోచినచో నెచటికేనిబోయి
వీలయినబతికెదను. లేనిచో మడిసెదను. ఇంతభారము వహింపఁ
వేటికి?

వణి—పరువుగలయింటఁబుట్టి వ్యభిచరించుట నుకృతమా? న్యాయస
భయందు దండినిబరాభవించుట యుచితమా? రెంటిలోనడి
నీకుచితమనితోచినది.

నీతా—పతితోఁగలియుట వ్యభిచారమునుగాదు. నిజమును బల్కుట
నిను పరాభవించుటయునుగాదు.

వణి—అగ్నిసాక్షిగ వివాహముఁ జేసికొన్న భర్తయండఁగా నెవ్వఁడో
త్రాప్పుడు నీకుభర్తయగునా? ఆహ! ఎంతయవివేకిముగానున్నది.

నీతా—అవును ఇందు విపరీతమేమున్నది. మనస్సాక్షిగ నేనువరించిన పురుషుడనాకు భర్తయగును గాని సాక్షిస్థములేనిదే దారముగ ట్టిన మఱియొకండెట్లు కాగలడు.

వణి—అయిన నీవేమనియెదవు.

నీతా—ఇంచేమియు దోసములేదనియెదను.

వణి—ప్రప్రథమస్వీకృతుడుండగా మఱియొకనిగూడుట తప్పేలకాదు?

నీతా—చెప్పెదనువినుము,

నీ॥ తొల్తవిఘ్నేశు చేదోయిజిక్కినలచ్చి
వై కుంతవాసుజే బట్టెనెట్లు
అజహితమును బెండ్లి యైన గాంధారియా
ధృతరాష్ట్రపాణిగ్రహించెనెట్లు
అర్కప్రసాదంబు నందినయాకుంతి
పాండురాజునుగూడి బరగెనెట్లు
మొదట స్వయంవరంబునఁ బార్థునకుఁదక్కి
దోపది యేవురిఁ దగిలెనెట్లు॥

తే॥ గీ॥ వారలందఱునుం బతివ్రతలటంచు
మూడులోకంబులనుగీర్తిఁ బొందలేదె
తెలిసి తెలియని యాహుం శృలియటంచు
బలుకఁ జెల్లునె నీయట్టివారలకట॥

చ॥ పడఁతికి మానసంబెవరి పైఁబ్రసరించునొ తొల్తనట్టి యా
తఁడు ధవుడొనుగాక తలిదండ్రుల ప్రేరణచేతఁగన్యకున్
మెడకొకతొడుగట్టి బలిమిన్ గులకాంతయటన్నఁ జెల్లునే
వెడఁగుఁదనంబుగాక నయవేదులకీగతి బుద్ధిపుట్టునే॥

తే॥ గీ॥ నేవరించునట్లు భుజంగ రావునాకు
భర్తయగఁగానిఁ యాదేబెభర్తకాఁడు
హితమయేనియునన్నుంచు డింటలేద
యేనిపోయెదనింకెటకేనియేను॥

(నిష్క్ర.)

వణి—(తనలో) చాలునికఁబుద్ధివచ్చినది. నాకుమాత్రమేకాక లోములోని తల్లిదండ్రులందఱికిని మంచినడత నేర్పినది ఉదాహరణార్థముగా జెప్పుచున్నప్పుడెవ్వరు కాదనఁగలరు ఇంతకునీయదువాండ్రుకు విద్యాబలము హెచ్చినకొలఁదని నిట్టిమందమతుల పుట్టుచున్నవి (భార్యతోఁ ప్రకాశముగా)

చ॥ తెలివియొకింత లేక నుదతీమణి కిష్టములేనివానిఁ బెండ్లి యొనరించినందుకుఁ గడిందివిచారము సంభవించె నెందులకీక లేసిపోనిపని? తోయజనేత్ర! కుటుంబభారముఁ దొలఁగి వనాంతరంబున ననూన తపంబొనరించుటొప్పును॥

కమ—అవును, మనకీ సంసారసంబంధము విడచుటయే యుచితము. నాకునుదోఁచెడిని

చ॥ వనమున కేగనేల యొకపంచను గూర్చుని రామ రామ యంచనుకొని కాలముగడపి యాకసిగందుల చేతిమీఁదుగాఁ దనువుల దాటవేసి నుఖదంబగు నిజరహిత సౌఖ్యముల్ గనుటుచితంబు, నాథ! ననుఁగాదన కిష్టమొసంగఁ గాదగు॥

వణి—అటులనేకానిమ్ము

మత్తకోకిల॥ భూతలంబునఁ దల్లిదండ్రులు పుత్రికాహితుఁడౌవరున్ జేతనౌవిధిఁ గూర్చుటొప్పును శ్రేయముల్ గనుబుద్ధితో నీతలోదరి యట్టులేరును నెప్పుడుగ నగుండఁగన్ జాతకంబిడు గాతమీశుఁడు సత్కృపాహితవృత్తితో॥

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇతి శ్రీమత్కాశీనాథుని వీరమల్లమారాధ్య
విరచిత సీతామనోహరప్రహస
నంబునఁ బంచమాంకము